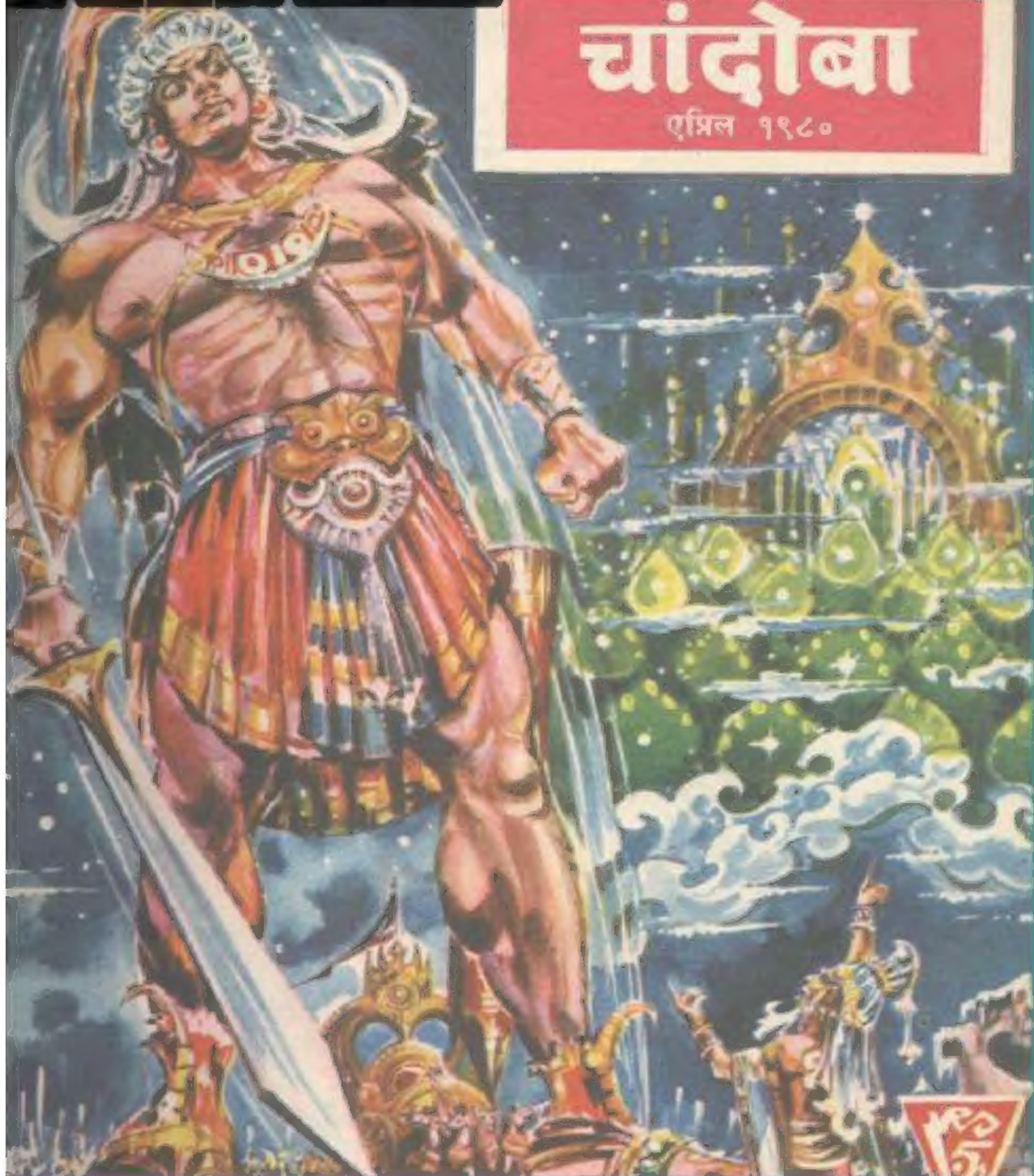
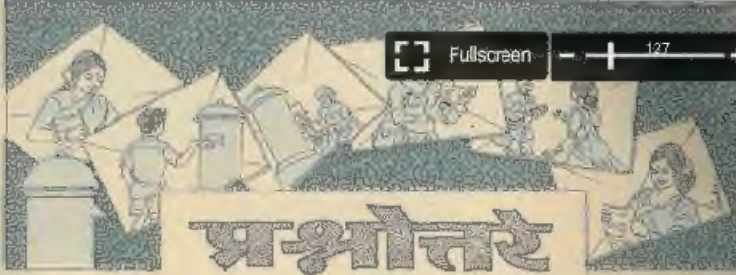

चांदोबा

एप्रिल १९८०

प्रश्नोत्तरे

लक्ष्मण, हळदूर (कर्नाटक)

प्र.: जपोक आणि कनिष्क या राजांनी भारतातील सर्व प्रांतांत न देशांत बौद्ध धर्माचा प्रचार केला. परंतु भारतात बौद्धधर्म का लयास गेला? जैनमत अद्याप कसे काय जीवित आहे?

उ.: बौद्धमत हे चक्रवर्तिवारा अनुकूल असे मत होते. असे सम्राट. याच्या अभावाने धर्माच्या मरणाचे राज्य, बौद्धमत स्वतः स्वीकारले असो किंवा नसे, बौद्धमताचा आदर करीत व त्याला पोषाडून देत. बौद्धमत हे हिंसेविनाय साम्राज्याला बळकट राखू शकले हे अर्जाकाने आपल्या काळात दाखवून दिले. अहिंसेद्वारे जगात पसरलेल्या एका बौद्धधर्माधिकाय दुसरे एकही मत नाही. साम्राज्य नष्ट होऊन प्रांतीय राजे स्वतंत्र झाल्यानंतर आपल्या देशातून बौद्धधर्माचे उच्चाटन झाले. सर्वांमम धर्माची संतोषा कर न घेतल्यामुळे बौद्धमत या देशात टिकू शकले नाही. व जैनमत हात मिळवणी करूनही टिकू शकले असे सांगतात. म्हणूनच ते देशाबाहेर व्याप्त होऊ शकले नाही.

बी. नारायणराव, बीपुस्तली (आंध्र)

प्र.: सूर्योदयसमयी किंवा सूर्यास्तसमयीच सूर्य आणि चंद्रांमधेला उदय किंवा अस्त समयीचा चंद्र लाल असतो, त्याचे काय कारण?

उ.: उदयास्तवेळी सूर्य व चंद्राच्या निरजाला धूसीपट्टेत पोषावच्या आधी सूर्याच्या बाहेरी बाजूला पसरलेल्या हवेच्या कणांचे बरेच दूर जाणे लागते. म्हणून सूर्यचंद्रांच्या निरजाला जे विविध रंग असतात ते हवेचे प्रसरण पावतात. इतर सर्व रंगांपेक्षा फार दूर पसरू शकणारा लाल रंग असतो. तोच उदयास्तसमयी आपल्याला दिसतो. अतिउत्तरेणवेळी असेच असते. शुक्ल वेणाच्या बंद 'येको किंवा वाजळ्यापैकी आपल्याला आधी ऐकू येतो तो 'हम' व नगारा अतिउत्तरेणवेळी लाल रंग त्यावेळी असतात.

अशाच तऱ्हेने सूर्यप्रकाशात सहजी अंतरा पाहणारे व अरबत हलव करे मिळता रंगाचे कोरि सरण असतात. हवेच्या घरात ते प्रसरण पावून राहून गेल्यामुळे आकाश मळे अक्षर्यासारखे भासते.

अघटित अनपेक्षित

[८०]

अतिलोभो 'हवेतल्या हवेच्या' ही गोष्ट ऐकून म्हणाला—“तो ब्राह्मणमुढा निष्कळ दासनांच्या मागे लागून जेवळ होते ते देखील पालवून बसला.”

अत्यंतलोभो म्हणाला—“होय, ते खरे आहे. परंतु ती ब्राह्मण जे पालवून बसल्या आणि सर्वे अंगावर त्याने पाडून घेतले ते फक्त सातूचे पीठच होते ना! आणि मी पालवून बसलो ते घेणे होते आणि मला रक्तस्नान घडले! किती विचार केला तरी माणसाचे प्रारब्ध ठरते ते विचलितस्वित असते त्या प्रमाणेच!”

अतिलोभो उत्तर देत म्हणाला—“मित्रा! हे चक्र तुझ्या डोक्याचे मंजन करीत आहे व तुला रक्तस्नान घालीत आहे, ते पाहून मला वेड्यासारखे झाले आहे आणि भाक-हाला जे कष्ट सहन करावे लागले ते

पाहणेमुढा असले आल्यामुळे पळून गेलेल्या राक्षसासारखे पळून जावेसे वाटते आहे.” अत्यंतलोभोने विचारल्यावरून अतिलोभोने ती कथा सांगितली. ती कथा अशी:

रुसलेल्या राक्षसाची गोष्ट

एका गावी मद्रसेन नावाचा राखा रहात असे. त्याला रत्नवती नावाची एक सख्खे गुणसंपन्न मुंदर मुलगी होती. तिचे सौंदर्य पाहून एका राक्षसाने तिचा पळवून नेण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तिने अनेक युक्त्या केल्यामुळे राक्षसाना तिला पळवून नेणे शक्य झाले नाही.

एकदा तो राक्षस खूपून बसला असता राजकन्या एका मखीला म्हणाली—“मखी! मद्रसेन राक्षस मला पळवून नेण्यासाठी संघीधी बाट पाहतो आहे. त्याला कसे अडवायचे म?”

पंचतंत्र

राक्षस ते ऐकून विचार करू लागला—
"माझ्याच सारक्या दुसऱ्या राक्षसाचे
हिल्यावर प्रेम वाहे, वाटते. ही आतांपर्यंत
मला जशी अडवू शकली तशी त्याला अडवू
शकली नसावी. तेव्हा हा दुसरा राक्षस
कोण व कसा आहे, हे प्रश्न पाहिले
पाहिजे." असा विचार करून घोड्याचे रूप
घेऊन तो राक्षस घोड्याच्या तबेल्यात गेला.
त्या दिवशी रात्री घोड्यांची श्रीरी
करणारा एक बोर राजाच्या तबेल्यात
खिरला आणि सर्व घोड्यांहून चांगला
बळकट दिसणारा घेडा आहे असे समजून
घोड्याच्या रूपात असलेल्या राक्षसावर
चढून पळू लागला.

त्याने चोखून आपलेला घोडा सुप
वेगाने घावत असलेला पाहून बोराना
पहिल्यात फार आनंद झाला. परंतु त्यानंतर
त्याला भीती वाटू लागली आणि त्याने
सर्व बळ एकवटून घोड्याचा लगाम
ओवला. परंतु घोड्याचा वेग कमी होण्या-
ऐवजी वाढला, कारण राक्षसाला वाटले
की त्याच्यावर असलेली व्यवृतीच प्रदोष
राक्षस असली पाहिजे.

त्याच प्रमाणे चोरमुढा घाबरला. कारण
लगाम जितका जोस्त बोराने ओढला
तितका घोड्याचा वेग वाढत गेला. असा
घोडा त्याने जवळून कधी पाहिला नव्हता.
"हा घोडा नसून एखादे भूत असावे!"
असा विचार करून बोर वाटेत एका वडाच्या
पारक्या घळून साडावर चढला.

प्रदोष राक्षसाने आपल्याला सोडले असा
वाटून राक्षसाला मुढा हायसे वाटले.

परंतु त्याच शाळाच्या चरच्या फांदीवर
एक माकड होते. त्याने त्याचा मित्र राक्ष-
सच घोड्याच्या रूपात असल्याचे ओळखले
व म्हणाला—"बरे, तुझ्यावर स्वारी करून
आला होता तो एक सामान्य सामूहच
होता, मुला सहजी भक्षण करता येईल
असा! तू त्यात काय फसलास बाबा?"

माकड म्हणाले ते ऐकून बोराने माक-
डाची शेपटी धरली आणि त्याला ओढले.

माकड फांद्यांच्या सांधीत सापडले आणि
बोर शेपटी ओढत असल्याने घाबरून
गेले. बोर माकडाची शेपटी काढू नसल्या-
मुळे. बोर माकडाचा वेदना मसलू शाला. राक्षस
त्या माकडाच्या रडक्या तोंडाकडे पाहून
व त्याची अवस्था ओळखून म्हणाला—"हा
प्रदोष राक्षस किती भयंकर आहे, हे तुम्ही
जी दुर्गेत झाली आहे, त्यावरूनच कळते.
तुको रे बाबा, मी प्रळतो!" असे म्हणत
राक्षस पळून गेला.

अतिलोभीने सांगितलेली ती गोष्ट
ऐकून अत्यंतलोभी म्हणाला—"किंचित्क्षित
अनुकूल असले की बंध करण्याचे प्रयत्न
झाले तरी ते कल्याणकारी ठरतात, हे
आंधळ्याला, मुक्याला आणि तीन स्तन

असलेल्या राजकन्येला आलेल्या अनुभवा-
चोर शेपटी ओढत असल्याने घाबरून
वळून कळते."

"पिपा, ती गोष्ट सांग की रे!" असे
अतिलोभीने विचारल्यावरून अत्यंतलोभी
ती कथा सांगू लागला.

तीन स्तन असलेली राजकन्या
मधुसेन हा मधुरेचा राजा होता. त्याला
तीन स्तन असलेली एक मुलगी झाली.
अशी एक विलक्षण मुलगी झाल्याचे ऐकून
राजा प्रतिहारीला म्हणाला—"त्या मुलीचे
तोंडही मला दिसता काय नव्हे, विला
उचलून नेऊन कोठे तरी बघण्यात
सोदून ये."

प्रतिहारी उत्तरला—"महाराज, तीन
स्तनांची मुलगी ही बापाला अशुभ असते,

जसे मी ऐकले आहे. तरी आणि कोकनिय आणि पापाच फळ भोगावं लागू तसे पासाटी काय करावे, हे माहीतगार लोकांना विचारून घेणे बरोबर होईल. विचार करून काम करणाराची बुद्धी सूर्यकिरणांचा स्पर्श होताच विकास पावणाऱ्या कमळासारखी विकास पावते, म्हणे. म्हणून अजानी व्यक्तीने नेहमी प्रश्न करून व ज्ञान वाढवून पुढे पाऊल टाकावे. मागे एका ब्राह्मणाने प्रश्न करून त्याच्या प्रश्नवर बसलेल्या भुतापासून स्वतःची सोडवणूक करून घेतली होती, म्हणे."

"ती कथा सांग." राजाने विचारल्या-
रहून प्रतिहारी गोष्ट सांगू लागला.

एका अरण्यात जंढकर्म नावाचे भूत रहात असे. एकदा ते अरण्यात फिरत फिरत एका ब्राह्मणाला पाहून त्याच्या प्रश्नवर बसले व म्हणाले-"बला!"

ब्राह्मण पाहून जाऊन चालू लागला. ब्राह्मणाने त्या भूताचे पाय ताडून व सुकुमार असल्याचे पाहून त्या भूताला

विचारले-"काय रे, तुझे पाय किती सुंदर आहेत, त्याचे कारण काय?"

भूत म्हणाले-"मी एका तिवमाचे पालन करतो. मी कधी ओल्या पावलांनी जमिनीवर चालत नाही. म्हणून माझे पाय इतके मऊ व सुकुमार आहेत."

ते ऐकल्यावर त्या भूतापासून स्वतःची सुटका करून घ्यायची युक्ती ब्राह्मणाला सुचली.

थोड्या वेळाने तो ब्राह्मण भूताला घेऊन एका तलावाच्या काठी आला. भूत म्हणाले-"मी या तलावात आघोळ करून पुजा वगैरे आठपून येतो. लोपयंत तू येथेच थांब, येथून हालडोळू नकोस."

तेव्हा ब्राह्मणाने विचार केला-"हे भूत आघोळ करून व पुजा वगैरे आठोपल्यावर नक्कीच मला स्वाहा करणार. तेव्हा हीच वेळ स्वतःची सुटका करून घ्यायला उत्तम आहे." आणि तो उत्तम तेथून पळाला. ओल्या पावांनी जमिनीवर भूत चालणार नाही. हे माहीत होते ना!

अलंकार मांत्रिक

[२०]

[बंरागी शिष्यांनी संनंदाचा प्रसार पाहण्यासाठी तो जमिनीवर आपटला तेव्हा तेथे एक झुंजार निघाले. हात काही तरी ठेवा तापटेल या बाबतेने बंरागी व शिष्या भुड भुडारात फिरले. त्याच तुमारात तलावाच्याजवळ चांडाळ मल्लूक आला, त्याने एका रानटी मागताला पाहिले. ती हस्तीवर बसून त्या रानटी मागताकडे पाहता. पुढे-]

चांडाळ मल्लूकाचे ते भयंकर रूप पाहून पहात आलो आहे, परंतु मी त्याच्या व त्याही पेक्षा त्याच्या हातातला तो पैकी एखादीही काही बोललो नाही. तळपणारा परधू पाहून पळून जायचा मी तुम्ही म्हणालात त्या मायावी बक- विचार रानटी मागताच्या मनात आला टाला पाहिले नाही. एका तांबडे कपडे घातलेल्या व डोक्यावरचे केस डळटे डोक्यावर बांधलेल्या एका व्यक्तीला हात वमा राहून धरधर कांपत म्हणाला- "मालक, मी गेला सवंध आठवड्यांवर या हाता भारीत असतांना मी कचरव ऐकले अरण्यात विविध भागसे व एका राक्षताला आहे!"

त्या रानटी माणसाच्या सोहने ते झोपणे ऐकून चांडाळ भल्लूकाला कमालीचे आश्चर्य वाटले व त्याने किकर्तव्य विमूढ स्थितीत आपला पराण जमिनीवर उभा टाकून ठेवून त्या रानटी माणसाला विचारले—“काय रे, तू म्हणतो आहेस ते दुर्लक्ष करण्यासारखं नाही, फार महत्वाची बातमी सांगितली आहेस, असे मला वाटते आहे. या मागचे गुपित माझे मालक कालीवर्मा यांनाच माहीत असणार. तू पळून जाऊ नकोस. तुला त्याचचे मुळीच कारण नाही.”

रानटी शिकारी देखील चकित होऊन म्हणाला—“चांडाळ भल्लूक मालक, हा

रानटी माणूस सांगतो आहे, ते सर्व खरं असेलसे वाटते का? एक मांत्रिक व एक राक्षस जयवंत आपल्या बरोबरच तर आहेत. अशा परिस्थितीत आपली एक मांत्रिक आणि एक राक्षस दोघे रानात फिरत आहेत हे कसं काय?”

“तैच मलासुद्धा कळत नाही. आपल्या भल्लूक मांत्रिकाचा प्रतिस्पर्धी म्हणून आपली एखादा मांत्रिक तर नसेल!” नंतर त्या रानटी माणसाकडे वळून चांडाळ भल्लूकाने विचारले—“बरं पण काय रे, तू म्हणालास ते डोंगी बैरागी आणि ते भूयार जाहे तरी कोठे?”

तो रानटी माणूस चांडाळ भल्लूकाला बैरागी उतरून जात गिरले होते त्या भूयाराच्या तोंडाजवळ घेऊन गेला आणि त्या बैराग्यांनी मंत्रदंडाचा उपयोग करून जे विविध अद्भुत कर्तून दाखविले त्या निषयीही सांगितले.

त्या बैराग्यांनी मायावी मर्कटाच्या हातातून तो मंत्रदंड चोरून नेला असावा, असे चांडाळ भल्लूकाला वाटले. तो मंत्रदंड कोणी चोरून नेला होता, हे जातानाच कळले नव्हते ते आता सहजी कळले.

मंत्रदंडाविषयीची ही बातमी भल्लूक मांत्रिकाला व कालीवर्मांना बाळून सांगावी या विचाराने चांडाळ भल्लूक निघणार

इतक्यात कालीवर्मा घोड्यावरून तिकडे येऊन म्हणाला—“भल्लूका! आपले तंबू व बेरे मालायला ही जागा बरी दिसते आहे.”

चांडाळ भल्लूक कालीवर्माच्या जवळ गेला व म्हणाला—“कालीवर्मा मालक! तंबू व बेरेची गोष्ट मागाहून पाहू, पहिल्याने या रानटी माणसाला विचारून घ्या, आपल्याला आवश्यकचकित करून सोडणाऱ्या दोन गोष्टी माझ्याकडून कळतील.”

कालीवर्माने विचारल्यावर त्या रानटी माणसाने पुन्हा एकदा त्याने रानात पाहिलेल्या संकट बाजविण्याच्या मांत्रिकाविषयी व राक्षसाविषयी आणि बैराग्यांना मंत्रदंड घेऊन भूयारात प्रवेश करीत असतांना त्याने पाहिले त्या विषयी तथिस्तार सांगितले. ते ऐकल्यावर कालीवर्मा भूयाराच्या तोंडाजवळ गेला व त्याने जात डोक्यातून पाहिले आणि आत सावधपणे उतरला. तो तेथेच सर्व घाण्या खतरून गेला तेव्हा त्याला दूर थोडसा उजंड आणि त्याच्या आड तीन गण अस्त पारल असलेले दिसले.

कालीवर्मा लगेच भूयारातून बाहेर आला व चांडाळ भल्लूकाला म्हणाला—“भल्लूका, आपल्या शिकारी भोकराला येथे पाहण्याला उभा कर व तू स्वतः

लगेच येवून तीव आणि मांत्रिक भुल्ला भेटून येथे जे काही ऐकलेस ते सर्व जाऊन सांग. मी भूयाराच्या वाटेने आत जाऊन त्या बैराग्यांच्या जवळचा तो मंत्रदंड परत मिळवितो.”

चांडाळ भल्लूक निघाला व चार एक पावठेच गेला असेल, घांभून ओरडला—“कालीवर्मा मालक! आता मंत्रदंड त्या बैराग्यांजवळ आहे, ही गोष्ट मात्र विसरू नका बरं का?”

कालीवर्मा भूयाराकडे वळला व तलवार उपसून म्हणाला—“भल्लूका! माझ्या जवळची ही सोप्याची बूट असलेली तलवार आहे तिची महिमा कधी आहे मी

सांगत नाही, एवढे मात्र खरे मी ही मंत्रबंडाहून कमी माण नाही. ही भाभ्या वडिलांच्या हातात बसताना, हुल्लीचा राजा जितकेतू आहे ना, त्याच्या वडिलांच्या सवें शत्रूचा शिरच्छेद हिने केला आहे. बहुतेक ही तलवार आता स्वसः जितकेतूचेच रक्त पिणार आहे!"

वडाच्या आडवरून खाली उडी मारून जालेला रानटी माणूस काय करावे, मसुबल्या-मुळे कावरा हावरा होऊन म्हणाला—"मालक, मी आता आपल्या वाटेने जाऊका?"

चांडाळ बल्लूकाचा रानटी शिकारी सेवक जवळ जाऊन त्याला म्हणाला—"काम रे! तु रानात राहणारा व मीही रानात

राहणारा. पोटासाठी आपणा दोघांनाही रानोमाळ हिडावेच लागते. म्हणून तूही कोणत्यातरी शक्तिसामर्थ्य बसलेल्याच्या आश्रयाला राहून पुढे आयुष्य कां घालवू नयेस? या चंद्रशिला नगरीचा राजा जितकेतू फार दिवस सिंहासनावर राहणार नाही, असे मला वाटते आहे. तेव्हा जिकणाऱ्याच्या बाजूने राहणाऱ्या आपल्या सारख्यांना राजदरबारी चांगली मोकरी मिळण्याची शक्यता आहे!"

तो रानटी माणूस रानटी शिकार्याकडे भाषेच्या मुद्रेने पहात म्हणाला—"शिकारी दादा, तुम्ही बरेच काही तरी सांगितलेत, ते सर्व बरोबर आहे. वा दुष्ट व कुचका-माच्या जिवेकेतू राजाला सिंहासनावरून उतरवू शकणारा बलवंड आहे वा कोणी?"

शिकारी भुवारांत उतरून गेलेल्या कालीवर्माकडे बोट दाखवून म्हणाला—"त्यांचे नाव कालीवर्मा आहे. मागे जितकेतू राजाने त्यांचा फक्त अपमानच केला नाही तर शिरीषवनात त्याला नेऊन चांडाळाच्या हाती त्यांचा शिरच्छेद कर-विण्याची त्याने आज्ञाभुद्धा दिली होती. आता हे त्याच्यावर सूड उगविण्याच्या प्रयत्नात आहेत."

रानटी माणूस म्हणाला—"शिकारी दादा, तरमन मी सुद्धा तुमच्या बरोबरच

आहे. समजा!" असे सांगून त्याने आन-दाने एक उडी मारली आणि रानटी शिकार्याला मिठी मारली.

भुवारात उतरल्यावर कालीवर्माने गुढ्या-भर पाण्यात काही अंतर चालून गेल्यावर पुढे जात असलेल्या तिघां बंराग्यांना हाक मारली—"घांवा रे! मी येईपर्यंत!"

तो आवाज ऐकून तिघे बंरागी दमकले आणि मागे वळून पाहू लागले. बंराग्यांचे दोघे शिष्य थरथर कापत म्हणाले—"गुढ! भुवारातल्या ठळ्याची राखण करणारा पक्ष जसावा हा. आता आपला जीव घेणार तो!"

गुढ बंरागी सुद्धा क्षणभर हावरला आणि मागे वळून त्याने कालीवर्माकडे लक्षपूर्वक पाहिले व म्हणाला—"अरे ए, शिष्योपध्यांतो! आपण पुढे भिष्यासारखं काही दिसत नाही. ही येणारी व्यक्ती यक्षासारखी दिसत नाही. यक्ष लुजे अस-तात व त्यांचा आवाज फिरटा असतो, असे आमच्या गुढव्यांकडून मी ऐकले आहे. हा तर आजानुवाद घलदंड माणूस दिसतो आहे आणि याचा आवाजही खमखणीत आहे. आपण या मंत्रदंडाच्या सहाय्याने स्वर्ग संपादन करू या."

गुढ बंराग्यांचे दोघे पुरे स्वाभ्या आत कालीवर्मा वेणाने त्यांच्याजवळ येऊन

म्हणाला—"तुम्ही कोण काय, हे मला सचं माहीत आहे. भाभ्या हातातली ही तल-वार तुमच्या हातातल्या त्या मंत्रदंडापेक्षा जास्त शक्तशाली आहे, लक्षात असू द्या! पाहतां का जरा?"

तळपत असलेल्या तलवारीकडे पाहूनच शिष्य बंराग्यांचा घोर खचला. म्हणाले—"गुरुवर्य! लोकर मंत्र म्हणून त्याला भस्म करा!"

गुरुबंरागी एक तर स्वतःच भयभीत होऊन थरथर कापत होता तरी मंत्रदंड उचलून काही तरी मंत्र म्हटल्याचे सोंग त्याने केले. त्याचा तो प्रयत्न निष्प-योगीच होता, त्यात कालीवर्मा त्याच्या-

आदीचा

“काय छान बोनकात रे माझ्या शिष्योपशिष्यांनो!” असे म्हणत बैरागीगुरू यशोरपण कालीवर्माकडे पहात व मंत्रदंड देत म्हणाला—“बीर तरुण युवका! तुझे सद्गुण व पराक्रम खरोखर वाखाणण्या- लायक आहेत! ह्या मंत्रदंड घेऊन जा आणि नितकेतू राजाच्या वेळून त्याच्या दत्तप मुक्तीची लग्न करून घे व नितकेतू राज्याचे राज्य मिळवून वॉयर वर्षे राज्य कर.”

ते ऐकून हसत कालीवर्मानी मंत्रदंड घेतला व पुढे जायचं की आगे वळायचं या विचारात असतां बैरागीगुरू काहीतरी गुपित सांगत असल्यासारखा जवळ येऊन म्हणाला—“बुर तरुणा! हा भुयारावल्या ठेव्याचा थोडातरी भाग आम्हांला देणे योग्य होईल की नाही, तूच पहा!”

बैरागी गुरूने ते म्हटल्यावर काली- वर्माच्या मनात विसुलप्रकाशासारखा एक विचार आला. तो बैराग्याकडे खोल नजरेने पहात म्हणाला—“अस्सं! तुम्ही या भुयारात एखादा ठेवा सापडेल वा आशेने या भुयारात शिरला होईल तर! परंतु मला वाटते आहे की राजा नितकेतूच्या वाड्या- तून, झवून राजधानीवर हल्ला केला तर पळून जाण्यासाठी हे भुयार म्हणजे चोर- वाट असावी ही चोरवाट जितकेतू राजाच्या वाड्याविरांनी बांधून काढली

असावी. तरी या भुयारात तुम्हांला सोने चांदो काही सांपडले तर घेऊन जायला माझी परवावगी आहे. भाड्याबरोबर भुयाराच्या वाटेने पुढे येता का?” काली- वर्माने विचारलं.

बैरागी गुरू म्हणाला—“बुर तरुणा! तू विचारावेस आणि आम्ही नाही म्हण- णार? तू पुढे हो, आम्ही येतो!”

सर्व जण बुर विसत असलेल्या अंधक प्रकाशाच्या दिशेने चालू लागले. एका जागी भुयाराची वाट संपल्यासारखी झाली. भुयाराच्या तोंडावर शिळा बसविलेली होती. तरी फटीतून वात थोडा सज्जं येत होता.

कालीवर्मा बैराग्यांना म्हणाला—“आपण सर्वांनी मिळून भुयाराच्या तोंडावरची शिळा बाजूला सरकविली तर आपण राजाच्या किल्ल्याच्या कोणत्या बाजूला येऊन पोचलो हे कळेल. बरे तर छावा हात एकदम!”

सर्वांनी मिळून ती शिळा बाजूला सरक- विली. त्या बरोबर भुयाराच्या मार्गावर खूद कसकसाट साला. शिळेवर जी फुल- वाडे होती ती बाजूला झाली पंक्ती व पडण्याचा हलकासा आवाजही आला.

सर्वांत प्रथम कालीवर्मा वर बाहेर आला व त्याने एकदां बहुकडे पाहिले. आपण राजाच्या उद्यानमनात शिरलो

असल्याचे त्याच्या लक्षात आले. नंतर त्याने वर गायला खूण करतांच बैरागी गुरुशिष्य बाहेर आले. व म्हणाले—“किती सुंदर बाग आहे! जितकेतू महाराजांचीच असणार!”

कालीवर्मानी त्यांना हल्ला बोलायला खूण केली व म्हणाला—“आपण फार चोख्याच्या जागी आलो आहो. मला आपल्या जिवाची एवढी फिकीर नाही. राज्याचे शिपाई बरा- यला आलेच तर जिवंत असेपर्यंत त्यांना जवळ येऊ देणार नाही. तुमचा काय विचार?”

बैरागी गुरू बरबर कापत म्हणाला— “आम्हांला स्वतःच्या जिवाची भीती

असल्यामुळेच आम्ही मिळेल ते सांजन मिळेल त्या बागी भाष्य घेत फिरतो आहो! भुयारात 'डेवा' नाही हे कळसे. तुमची परवानगी असेल तर आम्ही आपल्या बाटेने निघून जातो."

कालीबर्मा त्यांना जावला सांगणार इतक्यात भुयाराच्या तोंडाच्या दिशेने सारांच्या जाडून जितकेंतू राजा व मायावी मर्कट परस्परांची ओळख घेत असलेले दिसले. कालीबर्मा घटदिवशी तेथे असलेल्या कुलशाळांच्या आड कपला बैराग्यांना हळूच म्हणाला—"तुम्हांला श्यायचे काहीच कारण नाही. शिपायांनी तुम्हांला पाहून विचारलेच तर सांग्य की रंगूशंटकडे मंत्रदंड दिसला, ती वातुपी सांपायला जाऊ होतो अशी बतावणी कर. त्यानंतर काय होते ते पाहू या."

कालीबर्मा ते सांगत होता त्याच वेळी वृत्तून कोठून तरी खंख फुंकल्याचा आवाज आला. तो ऐकताच मायावी मर्कट 'किच किच' म्हणत जखळच्या साठानर चवने

आणि त्याने जवघोच केला—"तांजिक गुरूचा जय जसो," पुढे अगोष्टी जोरून विचारले—"गुरुवर्ष! आरण घांस फुकला तो किल्ल्याच्या आतून की बाहेरून?"

शंखाचा आवाज पोचला. मायावी मर्कट झाडावरून खाली उडी मारीत असता त्याला भयभीत मुद्रने इकडे तिकडे पहात असलेले तिचे बैरागी दिसले.

मायावी मर्कट मोठ्याने 'किचकिच' करून ओरडत म्हणाला—"काय रे, जितकेंतू राजा! हे तुझे उद्यानवन आहे की भटक्या बैराग्यांचा मठ आहे? त्या कुलशाळांजवळ बैरागी आहेत त्यांना कैद करच!"

जितकेंतू राजाने टाळी वाजवून शिपायांना बोलावून बैराग्यांजवळ जात विचारले—"कोण रे तुम्हो? कोणाच्या परवानगीने माझ्या वखानात पाऊल टाकलेस?"

बैरागी गुरू दोन्ही हात जोडून नमस्कार करीत जोराने ओरडला—"मंत्रदंड! रंगू शेट! मंत्रदंड! रंगू शेट!" असेच जोर जोराने ओरडत राहिला. (क्रमशः)

पितृआज्ञापालन

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो साडाजवळ गेला. प्रेत खाद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे घोन होऊन रमशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हा प्रतात वसळला वेताळ त्याला म्हणाला—
"राजा, तू कोणत्या तरी थोर हिड्याता-साठी इतके कष्ट सहन करीत असला पाहिजेत, परंतु तिड्याताचे पालन करण्यास भाग्यवक योग्यताही हकी असते. नाही तर पित्याची आज्ञा पालन न करू शकल्यामुळे शस्त्रसारखा तू स्वतःच्या पायावरच बांडा पाडून ध्वशील. तुला कंटाळा येऊ नये म्हणून मी त्याची गोष्ट सांगतो." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

शंखर हा विदेह राज्यात उच्च पदावर काम करणाऱ्या एका अधिकाऱ्याचा मुलगा होता. त्याच्या पित्याचे नाव वैशाख होते.

आशेचे पाकन व करणारा मुळगा पुत्रच नाही. बीला, काय करू ?

“विदेह राजवंश नष्ट कर.” वेशाख म्हणाला.

ते एकूण शेखरची अक्कलच गुंग झाली. पित्याच्या मनात ती इच्छा असणे म्हणजे स्वामिद्रोहच नव्हे तर राजद्रोहही आहे! नंतर आपण आपल्या मित्राचा वध करण म्हणजे मित्रद्रोहही होणार!

शेखर म्हणाला—“बाबा, पण ते का? अशी इच्छा मनात उद्भवल्याला तसेच कारणही असले पाहिजे!”

“विदेह राजा माझे पसू असले म्हणून काय झाले? त्यांनी घर सभन एकदा माझा अपमान केला आणि माझ्या विरुद्ध कठोर कारवाईसुद्धा केली. हा राजवज निमूल होईपर्यंत माझ्या आत्म्याला शांति लाभ होणार नाही. तू वचत दिल्याप्रमाणे माझी इच्छा पूर्ण करीत असो तू शपथ घेतल्याशिवाय मला निश्चितपणे मरण येणार नाही.” वेशाख म्हणाला.

शेखरने पित्याची जवटची इच्छा पूर्ण करण्याची शपथ घेऊन प्रतिज्ञा केली.

वेशाखाच्या मनाचे समाधान झाले व स्मित वदनाने त्याने डोळे मिटले.

पित्याच्या मृत्यूनंतर शेखरला पित्याच्या जागीच काम मिळाले. त्याच वेळी विदेश

राजाने आपला घुबराच विजय याचा राज्याभिषेक केला. शेखर राज्याचा एक सामान्य अधिकारी झाला असला तरी विजय त्याला आपल्या मित्रासारखाच मानून शिकारीला असे की वनविहाराला असो शेखरला आपल्याबरोबर घेऊन जात असे. दरबाराबाहेर दोघे स्वामी व सेवक हे जाते निरुद्धम आप्तमित्रासारखेच परस्पराला वागत.

विजयच्या मनात काही बदल झाला नाही. शेखरच्या मनात मात्र हळूहळू बदल होत गेला. पित्याला दिलेल्या वचनाप्रमाणे आपण राजवंश निर्मूल केला की ते काम पुरे होईल. कारण राजाला दुसरा मुलगाच नव्हता, व होण्याची शक्यताही

नव्हती. म्हणून तशी मिळतोंक विजयला ठार करण्यासाठी शेखर आपल्या मनाला बद्ध करीत होता.

एकदा विजय शिकारीला निघताना शेखर बरोबर होता, आणि अस झाले की दोघे मित्र इतर लोकांपासून दूर घटकले. शेखर आपली तलवार छपसून विजयच्या पाठीत छुपसणार प्रतनवात बरोबरचे इतर सरदार तेथे आले. शेखरच्या हातची ती संधी निसटली.

आणखी एकदा दोघे मित्र डोंगर चकूच फेरफटका करून येण्यासाठी निघाले. तेथील इक्ष्व अत्यंत मनोहर होते. डोंगराच्या टोकाळा कडचा पलोकने एक सुंदर दरी होती. दरीत उतरून जाणे शक्य नव्हते.

कडधाच्या डोकाळा उभे राहून दरीचे दृश्य पाहता येत होते.

शेखर विजयला त्या बाजूला शोलावृक्ष घेऊन गेला. विजय दरीचे दृश्य पाहण्यास गर्क झाला असल्याचे पाहून शेखर त्याला दरीत ढकलण्यासाठी सरसावला.

त्याच वेळी विजय मागे वळून म्हणाला—
"ही जागा फार शोण्याची आहे बुवा! जल खाली वतरून जाऊ."

खाली उतरून येण्यावर दोघे मित्र एका शिळेवर बसले. विजय म्हणाला—
"मुला रात्री एक फार वाईट स्वप्न पडले."

"काय रे बुवा?" शेखरने विचारले.

"तू माझ्या पाठीत तलवार खुपसलीस. मी भालेसमयी तुझ्याच मावाचा वध करित तुझ्या डोळ्यात राहिले! आपल्यासारक्या गाढ मैत्री असलेल्या मित्रात अशा तऱ्हेची घटना घडेल या गोष्टीची शंकाच करण्याचे कारण काय?" विजय म्हणाला.

शेखरच्या तोंडातून एक शब्दही उमटला नाही. त्याचे तोंड खटविशी उतरले. ते पाहून विजय म्हणाला—
"तू माझा वध करण्याच्या प्रयत्नात काही दिवसांपासून आहेस माझ्या हातून तुझी कोणता अहित झाला, मला सांगशील का? कोणत्याही प्रकारची भयभीती मनात न ठेवता सांग."

निष्प्राय होऊन शेखरने वडिलांचा सरति सभयी झिल्ल्या वचनाची गोष्ट सांगितली.

सर्व ऐकून घंतल्यावर विजय म्हणाला—

"तू क्षीरामासारखे पित्याच्या आज्ञेचे पालन करावया निघालास यावद्दल तुझी बाखाबणीच करावया हवी. तर मग तू आपली तलवार उपसून माझा शेवट कर."

शेखरने तत्काळ तलवार उपसली व विजयला भोसकणार, त्या पूर्वीच विजय आपली तलवार उपसून शेखरकडे दड म्हाला तयार झाला. शेखर विजयसमोर निघून आला.

विजय रिगत करून म्हणाला "शेखर! तू माझा वध केलास तर तुला माझा वध

केल्याचे पाप कायेल व मला कदाचित मरकही मिळेल. परंतु आपण सूर्यासारखे दंडयुद्ध करून गेलो तर आपणां दोघांस वीरगती प्राप्त होईल!"

दोघांचे द्वंद युद्ध झाले. विजयच्या समोर शेखर तिकाव बसू शकला नाही. त्याच्या हातातली तलवार उडाली. त्याला एक धक्का देऊन खाली पावून विजय म्हणाला—
"तू पित्याच्या आज्ञेचे पालन करू शकला नाहीस. पण आता वीरगती तुला नक्कीच मिळेल." जसे म्हणत त्याने एकच वार करून शेखरचा शिरच्छेद केला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—

"राजा, विजयने आपल्या एका आप्त-मित्राला ठार केले. हा अन्धाध नाही का?

शेखर हा एखाद्या खुनी गुन्हेगारासारखा नव्हता. ही एक चोर आदर्श मनात ठेवून विजयचा खून करावया निघाला होता अशा व्यक्तीला तुझ्यात टाकून मागले असते, किंवा वृद्धपारीची शिक्षा करता आली असती. पण विजयने त्याचा वध का केला? शेखर मुकुबुद्धीनेच त्याचा वध करावया निघाला होता ना? की त्याच्यावर त्याच खरे निश्श्रेय नव्हते म्हणून? या संपादक संवाधानकारक उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर तुला माहीतच आहे की तुझ्या डोक्याची शेखर घकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळ लागलील."

विजयामागि म्हणाला—
"पितृवाशा-पालनासाठी शेखरने विजयच्या वधाचा

विजय केला होता. परंतु विजयने शेंखरच्या वधाचा निश्चय केला नव्हता. डडमुळत शेंखरनेच ती संधी विजयला दिली. युद्धात विजयचा वध करण्याची शक्ती शेंखरमध्य नव्हती. पितृआज्ञेचे पालन हेच एकमेव उच्च ध्येय माणसाच्या आयुष्यात कदापि विस्रू शकत नाही. कुलशता, रामभक्ती, सैत्रीधर्म वगैरे असले उच्च आदर्श माणसा-समोर असून शकतात. दोन उच्च आदर्शात परस्पर संघर्ष निर्माण झाला की कमी प्रतीचा आदर्श सोडून त्यातल्या त्यात जो उच्च आदर्श असेल, त्याचे पोषण करावयाचे असते. या दृष्टीने पितृआज्ञापालनाचा शेंखरने स्वतः समोर ठेवलेला आदर्श हीन प्रतीचाच म्हणावा लागेल. शेंखरच्या पित्याने सूडबुद्धीने राजवडा निर्मूल करायला सांगितला या उलट राजा उदार होता. त्याने शेंखरच्या वापना किती नुका केल्या तरी त्याला कायबळत काढून टाकले नव्हते. कित्येकदा केलेल्या चुकांबद्दल त्याची फक्त निःसर्तपना केली होती. शेंखरचा

मोठा त्रास तो नवयवारा मोठा त्रास पार पाडला होता. तेव्हासमय सावर स्वर होऊनचोनेच वगळी अमल म्हणजे लागल त्याच्या तोंडात आणखी शेंखरची दमछा म्हाणूत सांगितली तेव्हा तसा डकल पुरी करण्याची गरज नाही असे ठरवून ती गोष्ट पित्याला सांगून टाकायला गेली होती. त्याने तसे केले नाही. विजयने आपल्या स्वप्नाची गोष्ट सांगितली नव्हती. शेंखरने आपला हेतू विजयला सांगला. शेंखरने ते सांगितले त्याने पुढे धरायला द्यावे होते. तसही त्याने कले नाही. विजयने त्याचा वध करायला सांगितला. तसा शेंखरने तत्काय अपसला यापेक्षा तसे जास्त मोठे काम कायने असू शकत नाही. म्हणून शेंखरने त्याचा वध करायला सांगितला. असा शेंखरने मोठा मर्तप शेंखरने देताळ शेंखरने अदुदय शेंखरने आणे पुढील शेंखरने जाऊन शेंखरने जाऊन

नवे भूत व जुने भूत

एका गावो एक शेतकरी रहान अस, तांगर ओढायला कित गाडी ओढायला त्याच्यावड एक बेंडाची जात हाता पत्तन एक डेक आकाची मला म्हणत एक जेक चिपन आकाच्यानी शेतकरी आपल्या मुलावरवर आठवड्याच्या वाडायला निघाला वाटेत आपला राहा हने म्हणून शेतकऱ्याच्या राहाकीने वाजरीच्या तीन भाकऱ्या करून बांधून दिव्या हाव्या

सायला वसले. मुलगा ओरडला- "बाबा, तुम्ही दोन आ, मी एक खातो" त्या विहिरीत तीन भूते रहात होती मुलगा म्हणाला ते त्यांनी ऐकले व घाबरून गेली ती भूते बापलाक वसले होते तेथे घाली व हात जोडून म्हणाली- बाबांनी! आम्हाला खाऊ नका तुम्ही लागाल ते काय आम्ही करू" शेतकऱ्याने ती भूते वसल्याचे व ती मुलगा म्हणाला ते ऐकून घाबरून गेली असल्याचे शेतकऱ्याने व म्हणाला- "ठीक आहे, परंतु आमच्या बरोबर आले पाहिजे व आम्ही सांगु ती कामे केली पाहिजेत." "तुम्ही सांगाल ती कामे आम्ही मानवाने करू!" भूते म्हणाली. बापलाक मग्या बैलाला बरोबर घेऊन मुलांसह बरी पोचले. शेतकरी मुलांसह सर्व कामे करवून घेऊ लागला.

नो मर्यादित सर्व

भुले अशा लहान शेतकऱ्यांच्या घरी कामे करू लागली त्यांना भेटायला मधून मधून काही भुले त्या विहिरीत येत एक भूत असेच त्या विहिरीत त्या तिघां भुतांना भेटायला गेले असतां ती भुले शेतकऱ्याबरोबर त्यांच्या गावी गेली अश्याचे त्या नव्या भुताला कळले म्हणून त्या जुन्या भुतांचा जोष काढीत नवे भूत शेतकऱ्याच्या घरी आले जुनी भूत त्याला हजेर लाव्या घोंड्यात घेऊन नव्या भुतात त्यांना विचारले- 'तुम्हें आपला घर सोडून डेकड कुठाला आलात?'

आमच्याघर आलेला प्रथम काणव्या शेत्याने सांगिते 'दाय जय रेम्हा राहता' त्या विहिरीत उतरून आमच्या ज्ञाना म्हणजे अश्या त्याच्या हातपायां पडून व मातले ते काम करावेच कळू कळून स्वतःला दाखविले' जुनी भूत म्हणाली 'सध्या पण कांलता आहे' मो त्या शेताला शर करून तुम्ही मला या कामे पारत लवू शक' नवे भूत म्हणाले

शेतकऱ्यात शेतकऱ्या लोकांचे माग्यात आम नार नव्या शेतकऱ्या पुरत मला म्हणाले हे नवे भूत त्या नव्याला नेत शेतकऱ्या रिमता आहे याच्या चर्या शाफला नापत खलले पळी घेऊन ये

लपुन वसलले नवे भूत दाखवले पळी व भावने मध्ये शेतकऱ्याचे पाय घेऊन म्हणाले- 'मालक' मला बरका देऊ नवा' मो देखील जुन्या भुतामागशीव तुम्ही सगळी नी कामे करीन जुनी भुले शेत्यात फक्त कापूस पिकवितात मो ना पिकून देईत

सी तेच कामे तुल सांगवे म्हणून हाती दापड मला तुलना कापूस च ऊणार नाही, पिजडला कापूस हवा आहे' शेतकरी म्हणाले

त्यानंतर जुनी भूत नव्या भुताला विडन म्हणाली- 'कळली तुम्ही कतबगारी' अश्याला माडाश्याच्या फुलांमध्या माळून शेत्याने आम्हा करीत होतो त्या पक्षी क साचा बीजा वाढविल्याम मोच'

मानवांमध्ये दानव

विद्य पवताच्या गानावतात कीडरूप नावाचा एक राक्षस म्हणून येत त्याला त्याच्या मनाला आलेले वे रूप धारण करण्याची शक्ती प्राप्त होता वाही काळ लाडमानत आपणाला मरण कसे येईल झाले एक विचार त्याच्या मनात उत्पन्न झाला परतु मारावे कसे हे त्याला कळत नाही कारण होशकऱ्या कटवावरून त्याला एका पावलात खाली दरीत उतरता येत होते समुद्राच्या पाण्यात बुडी मागावी तर ते त्याच्या मुढ्यापुढेच जगावेच उई वृक्षारे रूप घेऊन मरण्याचा त्याने यत्न करून पाहिला परंतु त्याबरोबर तमक त्याला पुन्हा त्याचे मूळ रूप अस रूप प्राप्त होई

एकदा विद्य पवतावर त्याला एका कृपाचे दर्शन घडले तो सामान्य मण- लाय रूप घेतून त्याच्यासमोर हात लावून

उभा राहिला आणि आपल्या मनातली दुच्छा व्यक्त केली त्या कृपात त्याला समजावून सांगितले की बादा रे, तमा राक्षसजन्म हा मुलाचा नसताच तुम्हा तुम्हा मनात जो इच्छा उत्पन्न झाली आहे तो कराखरीच तुम्हा दितांचा आहे, परंतु तुला दोघ आयुष्य प्राप्त आहे म्हणून तू अश्वमेधा वरून आपला शत्रु करून घेतलास तर तुला पुनर्जन्म प्राप्त होईल म्हणून तू प्रथम ठरव को काणव्या यांनात जन्म देणं तुला आवश्यक त्याप्रमाणे मो तुला आशीर्वाद देईत

परंतु कामरूपला काणती योनी मागावी हे कळना, म्हणून त्याने त्या कृपीलाच तेही सांगण्यास विनंती केली. कृपीने मानवजन्म श्रेष्ठ असल्याचे सांगितले कृपीने सुचविले ते कीडवर खरे आहे, हे पाहून वेण्यासाठी कामरूपने घोड्या

'वसुधरा'

जंतूंना मानव जातीचा गवस्याची इच्छा असल्याचे सांगितले

कामरूप मानव रूप धारण करून एका एका घरी राहून मानव जीवनाचे निरीक्षण करू लागला तेव्हा त्याला मानव जातीतले लोक नीतिनिष्ठांचे पालन करीत शुद्धी जीवन घातवीत असल्याचे कळले

त्या गावचा प्रमुख रक्षक वीरसिंह हा त्या गावच्या लोकांना देवाचा एक अवतारच वाटे तो असेपर्यंत गावावर कोणतेही संकट येणे शक्य नाही अशी त्याच्या मनाची खात्री होती वीरसिंहाच्या पराक्रमानी माहिती मिळानी यासाठी कामरूप त्याला भेटायला गेला

वीरसिंहाने आपल्या शक्तिशाली वस्त्रे घेऊन कळ व म्हणाला म्हण विकसा- दिव्यात अनेक राक्षसांचा वध केला होता परंतु मला सुद्धा तशी संधी मिळाली तर मी सुद्धा राक्षसाला ठार करून दाखवीन ते एकल्यावर कामरूपाने राक्षस रूप धारण करू व म्हणाला तू मानवा मला प्रशिक्षणापासून नाकार करशील तर तुला मी सोडीन नाही तर वीरसिंह थरथर कापू लागला त्याने राक्षसाला तान्द प्रदक्षना घालून तमस्वर करून मानव जातीचा पराक्रम पाहून कामरूप नेधून अदृश्य झाला

त्याच गावात एक श्रीमंत मनुष्य राहत असे त्याला शेणगी मानवी एक मुल

मुलगी होती तिचे लग्नचे वय झाले होते ते कळल्यावर कामरूपाने एका सुंदर तरुण युवकाचे मानव रूप धारण केले आणि त्या श्रीमंताला जाऊन भेटला, त्या श्रीमंत मागसाने कामरूपला निर- निगळ प्रश्न विचारले, परंतु त्याच्या मनाने तमाबान झाले नाही म्हणून त्याने कामरूपशी आपल्या मुलीचे लग्न करून देणाम नकार दिला

तेव्हा कामरूपाने राक्षस रूप धारण करून त्याला इरेडावून विचारले- 'तू माइयाशी आपल्या मुलीचे लग्न करून घ्यायला तयार आहेस की नाहीस?' तो श्रीमंत माणूस बरबरे कापू लागला आणि त्याने आपल्या मुलीचे

लग्न त्या राक्षसाशी करून देण्याचे मान्य केले

तेव्हा राक्षस अदृश्य होऊ लागला तेव्हा त्याला मानव जातीत प्रेम व वात्सल्य किती उषळ आहे हे कळले

त्याच गावात शिवानंद नावाचा एक गोर शिवभक्त राहत असे. त्याच्या घरी नित्य भजनपूजा वगैरे चालू असे

एकदा मध्यरात्र उठल्यावर कामरूप शिवानंदच्या घरी गेला आणि आपले राक्षस रूप धारण करून म्हणाला- 'तू श्या देवाचे स्तवन करतो आहेस त्याची पाझ्यासमोर निहा करशील की नाही?' शिवानंदने तत्काळ राक्षसाचे पाय धरले व म्हणाला- 'बाबा रे, ते पापकर्म करा-

यला आग्रह करू नकोस." परंतु राक्षसाने ते असाध्य केले. खंबटी शिवानंदने राक्षसाच्या म्हणण्याप्रमाण देवाची निंदा-मालकती केली तेव्हा त्याला मानव जातीच्या सनातील भक्तीचे हाग कळलं.

त्यानंतर राक्षस विषयपर्वतावर परतला आणि ऋषींच दर्शन करून म्हणाला - "मुनिवय! आपण मानववंश खेळ असल्याने म्हणाला होतां परंतु मी प्रत्यक्ष पाहून आलो की मानव हा संयुक्त स्वरूप आहे. मानवाने पृथ्वीवरच्या प्राणिमात्रावर आपला अधिकार स्थापन केला आहे. हे मी पाहिलं. हे देखील मी पाहिलं की तो सम्यक्तेन राहतो आणि मुक्ती आहे. परंतु त्याच्या आयुष्यान हाग जास्त आहे. त्याचे सर्व जिवित कृषिच आहे. तो एक नाटक करत असतो. चांगलं काम समजून मानव ज काम करतो त्यावरही त्याच्या मनात ध्याना किंवा विश्वास नसतो.

'तर मग मुला कोणत्या प्रकारचा जन्म द्यावा आहे?' ऋषींनी कामरूपला विचारलं.

'मला मानववंशमंत्र पाहिजे.' कामरूप म्हणाला.

ऋषींनी आश्चर्याचकित होऊन त्याच कारण विचारलं. तेव्हा कामरूप उत्तरला - मानववंशमंत्र किलो हुजूम असला तरी हे युग मानवांचेच आहे. सर्व महत्त्वा शक्ती मला प्राप्त असूनच मला हे जीवित नकोस वाटू लागलं आहे. परंतु मत्वाला त्याच्या जीवनात शाखा व विश्वास आदतां तो मृत्यूला भिती मृत्यूच्या हातातून सुटका करून घेण्यासाठी मानव आपला अम व विश्वास सर्व सोडायला तयार असतो. या वरून हे सिद्ध होणे की माणसाला जीवनात व जगाण्यात आनंद वाटतो. त्याला त्याचे आकर्षण आहे. म्हणून आजन्म जाण्याची इच्छा असणाऱा मानवकर्म मला हवासा वाटतो.

ते ऐकून ऋषींनी राक्षसाच्या अंगावर कमंडलातल मंत्रतळेल पाचो शिंपडलं. तत्काळ तो राक्षस मरण पावला आणि मानवधर्मीत जन्माला आला.

ऋक्षिक ऋषींचा मलगा व विजयाधिकाचा भाना तमदग्नी गात्र पुनर्जितचो मूलगी रेणुका हिच्याशी विवाह केला. या दत्ताला ह्यणकृत सुषण, दसू, विदवासू आणि राम असे अनुक्रमे पांच मुलगे आले. 'रेणुका एकदा पाणी भाजायला' तदोवर गेली असता तेष चित्ररथ तावाचा राजा त संवसार करीत होता. त्याचे रूप लादण पाहून रेणुका वागच्याज्याग नेमां राहिली व घरी जायला विसरली. निव्व घरी यायला बशीर झाला. नंतर पत्नी काय म्हणत ही काळजी तिला वाटली म्हणून घाईबाईन परतली.

अमदग्नीन रेणुकेला आणि चित्ररथाला त्या तिन्हापद अयवहाराबहुल दोषी ठरवून आपल्या मलाभा आज्ञा केली की त्यांनी त्यांचा वध करावा. परंतु थोरल्या जीवार्त विषयाची ती आज्ञा मानवच होती.

म्हणून मान्य केला गाहो परंतु राधान पित्याच्या आज्ञेप्रमाण मानला तथेन निचा वध केला व निचा तथे केले असल्याचे धेऊन सांगितले.

रामाने आपल्या आज्ञेचे पालन केल्या- बहून तमदग्नी आपल्या सवाम धाकट्या मुलावर खूप झाला व त्यात वाटलं तो वर प्राप्त झाल्याला त्याला सांगितलं.

रामाने मानला पुनर्जीवित करणवे असा वर मागितला. तमदग्नीत तथेइत म्हणून देणूकेला पुनर्जीवित केले. त्याने त्याला तु अजिंक्य होशील असाही आणखी एक वर स्वतःचीन दिला.

हाच राम परशुराम होय. कारण त्याचे आग्रह परशू म्हणजे कुहाड होते.

एकदा परशुराम आपल्या आजोबांना भेटण्याच्या हेतूने ऋक्षिक ऋषींच्या आश्र- जीवार्त विषयाची ती आज्ञा मानवच होती.

अर्जि लीये प्रहर्षाच्या आश्रमात गेला सोबं हे भृगुवशी च्यवन याचे चिरजीव होते. तेथे काही दिवस राहून अर्ज्ये श्रुतीचा निरोप घेऊन परशुराम त्याने पणजेबा म्हणजे जमदग्नीचे आजोबा भृगु ऋषीच्या आश्रमात परतला. वसे सांग- तात की परशुराम भृगूच्या आश्रमात प्रवेश करीत असता त्यांचे तेजस्वी मुल पाहून शकल्यामुळे भृगू ऋषीच्या सर्व शिष्यांनी डोळे धड मितले म्हण

भृगू ऋषींनी अगत्या नातवाच्या मुलाचे प्रंगाने स्वागत केले व त्याला सल्ला दिला- "बाळा तुझे माझे व जगाचे हित होईल जेव्हा एक उपाय बी तुला सांगतो तू हिमालय पर्वतावर जाऊन शंकराचे

स्थान पत्नी तपस्वी कर भृगूरा सप्त पुच्छा पण होऊन

त्या प्रमाणे परशुरामान हिमालय पर्व- तात तपस्व्यां सुरू केली परशुरामाची प्रज्ञा व आत्मविश्वास पाहून हिमालय पर्वतात राहणारे ऋषी व मुनी चकित झाले.

शंकराने परशुरामाची परोक्षा ध्यायचे ठरविले म्हणून एका शिकान्याचे रूप घेऊन शंकराने परशुरामाला दर्शवून विचारले- "कोण तू? यथे काय काम आहे तुझे?"

परशुरामाने डोळे उघडून पाहिले व नम्रपण दोन्ही प्रश्नांची उत्तरे दिली

परीमुखा शिकारी आमचा कुल्ला नाका तेव्हा परशुराम म्हणाला बाबा मी तु

ज्याने वहीत अर्ज्ये तपस्वीन विद्वत आणू तज्ज्ञ शक्तिज तर तुमुद्धा माझ्या बराच तपस्व्यांचा वन

त्याच्या दोघामध्य गती येऊ नाव विवाद झाला. तेव्हा परशुरामाना कळले की हा शिकारी सामान्य माणूस नसून कोणी योग पुरुष आहे. तेव्हा परशुरामाने त्याचे पाय धरले

शंकराने प्रसन्न होऊन परशुरामाला ठठ- विले व म्हणाला- मुला, तू अजून वयान फार लहान आहेस तुला रौद्रास्त्र धारण करण्याची शक्ती प्राप्त झालेली नाही म्हणून तू काही दिवस तीर्थायात्रा करून परत ये" असे सांगून शंकर अंतर्धान पावला

त्यानंतर परशुरामाने काही काळ तप- स्व्यां बांदविली तीर्थायात्रा करून पर- तन्यावर पुन्हा तपस्व्यां सुरू केली

त्याच सुमारास ईश्वर इतर देवांबरोबर शंकराकडे आला व निवेदन केले- 'देवाधि- देवा, महादेवा! दानव अमरावतीवर स्वारी करून तिचा ध्वस्त करू लागले आहेत आपण येऊन आमचे रक्षण करावे

शंकराने सहोदर नावाच्या गणांना हाक मारून परशुरामाला घेऊन पळ्यास आता केली. शंकराची आज्ञा येताच परशुराम झाला शंकराने परशुरामाला आज्ञा केली- "परशुरामा! दानव देवपुरी अमरावतीचा ध्वंस करीत आहेत तू त्यांचे पारिपत्य कर"

“सहायेना! तुला की सांगण्याची गरज आहे का की दानव अत्यंत शक्तिशाली आहेत. मी त्यांचे पारिपत्य कसे करू, म्हणतोस?” परशुरामान विचारले.

तेव्हा संकराने एक परशु रामाच्या हातांत देऊन त्यात आपले तेज भरले.

तेव्हापासून राम परशुराम साळा त्याने इंद्रपुरीला जाऊन दानवांचा संहार केला व अमरावतीचे रक्षण केले. नंतर अमरावती इंद्राच्या स्वाधीन करून परशुराम पुन्हा हिमालय पर्वतात येऊन तपश्चर्या करू लागला.

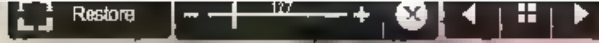
शकरांला परशुरामाचा पराक्रम पाहून व त्याची तपश्चर्या पाहून परमानव क्षोला व त्याला शंकराने भार्गवास्त्र दिले.

त्यानंतर परशुराम हिमालय पर्वतावरून परत आपल्या मातापित्यांकडे आला. आटेत त्याला एक बाघ एका राक्षस बालकावर उडी टाकण्याला जात असल्याची वृत्ती. त्या बालकाचे रक्षण करण्यासाठी परशुरामाने बाघावर ब्रह्मास्त्राचा प्रयोग केला.

बाघ त्याच्या मरण व वृत्ती जागा! एक राक्षस प्रगट झाला. त्याने परशुरामाला समस्कार केला व म्हणाला, “मी शापवश बाघ झालो होतो आता आपण मला शापमुक्त केले आहे त्या नंतर तो गंधर्व गंधर्वलोकात निघून गेला.

बाघाच्या जवळपासून परशुरामान ज्या ब्राह्मण बालकाचे रक्षण केले. हात त्या मुलाचे नाव अक्रुतवर्ण असे होते. तो शांत नावाच्या मुनीचा मुलगा होता. तो तार्थ यात्रा करीत जात असता त्याच्यावर बाघाची दृष्टी पडली. परशुरामान रक्षण केले म्हणून तो बालक परशुरामाची सेवा करीत त्याचा मित्र व शिष्य रूपे जन्मभर परशुरामाबरोबरच राहू लागला.

त्यानंतर परशुराम अक्रुतवर्णाला बरोबर घेऊन सधू, और्व, श्रुचिक मुनी आदिनांच्या आश्रमात जाऊन शिवटी आपल्या वृद्धत्वाला भेटायला गेला. तेथे त्याने सर्व वृत्तांत पित्याला सांगितला.

दान महात्म्य

पुढीलचा परशु अतमेजय याच्या मुलाचे नाव अक्रुतीक. त्याने अनेक देश जिंकून आपले राज्य वाढविले व आपण संपत्तीसुद्धा वर्णदान केली.

सताशोकान त्या संपत्तीचे शत्रू करून बाह्याचा आशेचाट मिटाविला. ब्राह्मण हर्षदा अक्रुतीकची मुली व सौम्य त्यामळे त्याचा नावलीकिक वाढला.

गोपनीक कारणांवर त्याचा मुलगा सदाशोक गार्गीवर झगला. तो मुद्दा पराक्रमी होत. त्या त्यान बाह्याची विन्यासप्रमाणे शरीरजड केले व साधारण दाहकियेचा यत्न केले. नंतर

प्रतापक कदम तत्पक्ष विरुद्ध होते
परंतु महान् वीरकर्मों ने पहले आगे थे
होते महान् ब्राह्मण अन्तर्गत जाने
न्याय महान् लोकों को बचाने के लिए
बालू ठाकुर 'वैराग्य' बने।

वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम

कल्याण की 'वैराग्य' का नाम
कल्याण की 'वैराग्य' का नाम
कल्याण की 'वैराग्य' का नाम
कल्याण की 'वैराग्य' का नाम
कल्याण की 'वैराग्य' का नाम
कल्याण की 'वैराग्य' का नाम

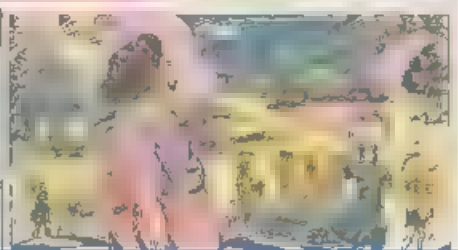

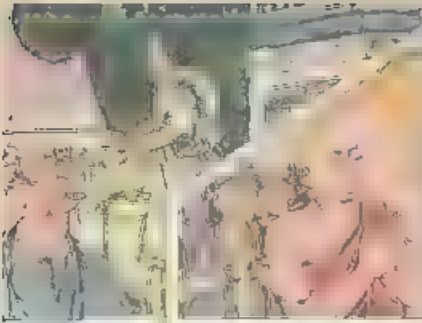
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम

वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम

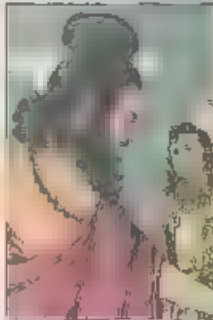
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम
वाराणसी में 'वैराग्य' का नाम

आमच्या देशाच्या सुखीचे जाण
करावे महाराजांच्या हातापायांनी
'हे राजा अशाही अन्याय करू नये
नामान संपादन केलेले आहे' असा
आग्रह हे महाकाव्य व निष्ठे अशीच
आमच्या देशाच्या सुखीचे जाण
करावे महाराजांच्या हातापायांनी
न आनंद करे

महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी

महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी
महाराजांच्या हातापायांनी

राज्याभिषेक

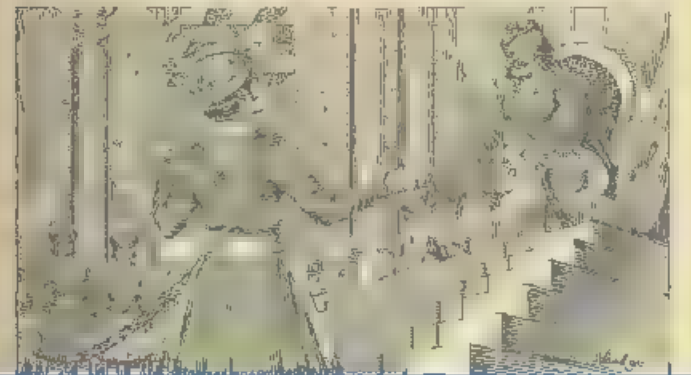
एका राज्याला तीन प्रमुख होते. आणखी मागे काळात राज्य घातले हे ठरविण्याचे बरे असा
विचार करून राजाने प्रत्येक मुलाला एक एक जागा सोप्याच्या सोप्या दिव्या व
महाराजा 'मी या सुवर्णयुग तुम्हाला देतो आहे. जो कोणी याचा सदुपयोग करून दाखवील
त्याला पाटी मिळेल तुम्हाला यासाठी मी सहा महिन्यांचा अवधी देतो'

महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी

महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी

महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी

महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी महाराजांच्या हातापायांनी

लोथाने फल

गणेशाचे किराण्या मालाचे दकान होतं त्याचवरवीर तो बक्या पाळीत असं त्याच्या बायकोला संवर जरीकाठी मांडचा व दागिन्यांशिवाय दुसरे काही खुबत नसे बक्या विकत आ पावड हाई त खर्च करून गणेश बायकोलाही मांडचा व दागिन खरेदी करीत असे एकदा काणता गरी सण आला आणि गणेशाला अचका साठा एक राई विकत घ्याची मागली

ता एक बकरी घडून वाजारात गला तेव्हा बाजाराच्या बिनसोच धूप पाऊत पहला म्हणून बाजाराला फार खाड लाक आले होते गणेशाच्या बकरीला वीस रुपयांपेक्षा जास्त किंमत जावला काशी गदार मळता ती मध्याकाळपर्यंत चांगली विकत येईल या आशान नमून राहिला शकती निराश हाऊन बकरीला घडून घरी निघाला वार डोंगराळ होतो गावाजवळ

एका वठणावर एक गुहा होती लोथ म्हणून की त्या गुहेत भूत असतात गुहेजवळ पोचताच गणेशाच्या छात्रांत 'घडू घडू' होऊ लागली

गणेश झपाझप पावल उचलीत त्या वठणावरून पुढे जाण्याच्या प्रयत्नाने हाता त्याच वेळी त्याला एक आळ काणता? काळाने घडू लोथानेचयना दकड पाऊन टाकायची नुस एवढी हिमत?

गणेश थर थर कापत म्हणाला मी गणेशा रे, बाबा! भागी बकरी बाजारात विकली गेली पहा म्हणत तिला गगन घरी घेऊन जातो आहे पुन्हा बस अवेळी या वाजुका सणात वाढी जाण घेऊन

'बकरी माझ्या गृहेत मोठे तू जा आल्या वाटेन सकाळी घडून तिची किंमत पाऊन जा' हे बकरी मुद्दुल गणेशाला एक आल

वी घुघाळा

'वांचलो!' असे मनात म्हणत गणेशाटने बकरीला गुहेत बकलळ जाण तेव्हा पाय काडला, परंतु घरी जाण्याची गणेशाट-मध्य हिमत नव्हती बायकोला काय उत्तर द्यायचे? हा प्रस्न समोर उभा होता मुन बकरी ज मिळेल तो घडून गेल तेव्हा बायको घरात पाऊल टाकू देईल अशी त्याला धास्ती होती

म्हणत गणेशाटने बकरीला कापण्या वगे आसराच घडून गणेश आणि बायकोलाच सहन करून गडकड निघाला

"बकरीच मांड फार स्वादिष्ट होत ही प्रकृत जा तिचा किंमत त्या भावाजा-पालपात एक पाऊल गुहेतून बाहेर आलो त गणेशाच्या पायाजवळ आदळला तो घडून गणेशाट झपाझप पावल उचलीत घरी निघाला बरी पोचताच गणेशाटने दार बंद करून घेतले आणि पीटली जमिनीवर आतून पैस पाडू लागला पन्नास रुपये होते.

"आ धिकावड्या बकरीला दलेले तयरे दशास व या मुल हाता ही ता? गणेशाच्या बायकोला विचारल

ते पहा, मी सांगतो आहे ते या कावचे त्या काताला कळता कामा नये, बर का? या शब्दांत बायकोला सावध करून गणेशाटने घडलेली गोष्ट सांगितली.

वांचोबा

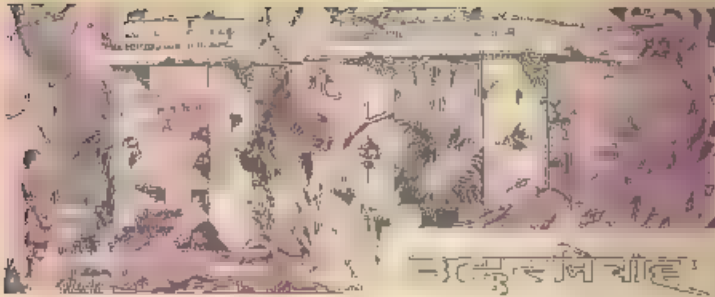

गणेशाटने बायकोला म्हणाले- बर आल की पण तुम्ही मुद्दा ही गोष्ट या काताचे त्या काताला कळू देना कामा नये" पण ती स्वतःच गणेशाटने दार बंद करून घेतली गोष्ट पोटात कशी गणेशाटने? तित बाजारातील सांगितले, आज गांवभर ती गोष्ट पसरली

ज लोक बक्या पाळीत त्यांना परमानंद झाला ज्याच्या जवळ बक्या नव्हत्या त्यांनी बक्या विकत आणल्या. सर्व लोक शक्याची नजर नुकवून आपापल्या बक्या गुहेत पाडवून आल गणेशाटने बायकोच्या बायकामुळे बाणकी वहा बक्या गुहेत

एका राजधानीच्या शहरात एक सुशिक्षित तरुण रहात असे तो अत्यंत गरीब होता त्याने राजदरबारात नोकरीसाठी खूप खटपट केली परंतु त्याला राजाचे दर्शन मुळीस मिळाले नाही

माणसाला जगण्यासाठी उदरनिर्वाहाचे प्लाने साधन पाहिजेच जगात ज्या अनेक विद्या व कला आहेत त्यांचा उपयोग मुख्यतः उदरनिर्वाहासाठीच वास्तव असतो असा विचार करून तरुणाने काही ठरविले

एके दिवशी राजधानी बाहेर एका झाडीच्या जवळ त्याला दोन तीन समाधी दिसल्या, त्यांच्या चारी बाजूला काळजोती आणि रानटी झाडे उगवली होती ते दृष्ट पाहून त्या मात्सर्याच्या मनात एक विचार आला, त्याने त्या समाधींच्या चारी बाजूचे रान पकत काढून तिथली जागा साफ केली, जगाने ही जागा सावरून रांगोळी

बावली समाधीवर नृत्याची आठ लावली आणि समाधीवर फूल वाहून त्याचे दररोज पूजा करू लागला

गावातलं लोक दंगलाम ज्ञानी यांना कित्या त्यांनी काढून आणला त्या समाधी- वड आचखेचकित हास्त पडत काही ज्ञान तेथे काही वेळ वाचते व समाधीच्या बाजारीत एक माणसाला कुठार येवून पहात असल्या पाहून विचारीत की कोणाची समाधी आहे? ते थडकी रत्ना वई

या समाधी आणि मल त्याच्या पूर्वजांच्या आज्ञेत कोणा पहात मुळा नाही एकदा माझ्या मनात महाराजांच्या पूर्वजा विषयी अपा आदर आहे म्हणून मी या समाधीच्या जीर्णोद्धार करून द्याची पूजा करता आहे

त्या सुशिक्षित माणसाच्या तोंडून जे शब्द ऐकू शिकता ते खरे शब्द त्याला

कारण त्याने समाधीवर ज्ञान ठेवून त्या मूळ गावसा करून ठेवून आहे या गाव-एवंग नृत्याची आठ लावली व दररोज दिवा लागत हाता या वर खरीच गावसाच्या समाधी नमस्कार करू मध्ये ठेवून आहे समाधीवर आहे, जे जरीत राहिला असता

इतक्या गावानेला सोबादी प्रश्ना व प्रश्ना त्या समाधीवर ज्ञान त्यानी व दिवसदिवस गाव त्यामुळे दंगलता दर्शनात लोक जे तात मी लोक या समाधीच्या दर्शनात नित्यात्किमित आठ लावली ते मय घेतले दिवा लावल्याने तेक व पंगे दंगलता काही जण तर समाधीना प्रशिक्षणा घेतले नवम काळ लागले

त्या सुशिक्षित व्यक्तीने सांगायला सुरुवात केली की जे लोक नंदन करतात त्यांना नवसाचे फळही मिळत असल्याचे दिसून आले आहे त्या समाधीची जागा इतक्या नावल्याने हाता परमातम लोकही नवस करायला सुरुवात

राजाच्या कानावर हा वाट गली ज्ञान जपल्या प्रधानाला राजा नेली की राजांना नमून चौकशी करावी की या समाधी वर खरीच गावसाच्याच आहेत की आणखी कोणाच्या अर राज-

प्रशासनात शास्त्रज्ञ तर इतके विभाग त्यांच्या कडे वृत्तंश कसे काय झाले?

प्रधानाने समाधीविषयी बारकाईने चौकशी करण्यासाठी काही हुशार व्यक्तींना नमले त्या तज्ज्ञांनी सर्व चौकशी करून समाधीची पाहणी केली समाधी स्वच्छ धुवून पुसून पाहल्यावर समाधीवर दोन नावे व राजमुद्रा अंकित असल्याने आढळून आले

राजांना आपला वंशवृक्ष काढून शोध करायला आज्ञा केली आणि आवश्यक म्हणजे असे आढळून आले की जी दोन नावे समाधीवर दिसली त्या दोन्ही व्यक्ती महाराजांच्या वरच्या चौदाव्या पिढीतल्या होत्या ती पतीपत्नीची नावे होती त्या

गुरु शान त्या राजाचे राज्य केल्याने
व त्याची राजसूदा मराठीवरच्या राज
मन्त्राचीही जहाजी

राजाच्या मनात त्या शिक्षित तत्त्वा-
विषयी आदर वाढला या तत्त्वात केंद्र
भांडे ऐतिहासिक कार्य केले असे वाटून
राजाने त्याचा सुत्कार करायचे ठरविले.
त्याला दोनपुन विचरले- या मम घी
राजवाच्या आदेश हे भ्रमाला कम
कलाल ?

स्वातंत्र्य संरक्षणेचे जागृकतेलागून महाराष्ट्रा-
 चें उदरनिर्वाहाला एक मार्ग काढण्याच्या
 प्रयत्नात असता सरकाराची नोकरी मिळणे
 वसुधैव कुटुम्बकम् हे तत्वावर आल्यावर फिरत-
 फिरत या समाधीविषयक आल्या व लावाच्या
 सल्ल्यात अस्ती उत्पन्न झाल्यासाठी सर्व प्रयत्न
 केले जाण्या प्रयत्नास मग बाहेर आणण
 समाधीच्या पूर्वा इतिहासाची चौकशी कर-
 विलीत. येथेयाथेने ह्या समाधी राज-
 वशाच्याच ठरल्या मला ते पूर्वी मूळीच
 माहीत नव्हते. मी इतके शिक्षण घेतले,

एष उदरनिवासी यो न्याः पदेषाव मोक्षं व
 ण्यागं ज्ञात्वा नास्ती परतु यास्या म
 यं संज्ञा परिणाम आकाश्या पतावर ज्ञात्वा
 व रद्वर्तिव्याहृत्ता सागं निधाय

राजा मधुसूदन रुद्रा मय अमरपद
समय भाहेत तू उदरनिर्वाहमासी तूकांसा
आ ह्ये चौका दिशास हे खर अंजल तरी
लीकल्या मनात आमच्या २ अवध बटल
भक्तिभावना निर्माण कर संकेलास शिवय
कोणाच्या माहेत नमलले एक तनि
हामिच माय जगच्या मजलगां आक
वांभये पुकज हगक धार हात य को
माहिती मज्जावण्यामाही ज शोधकां अल
त्याका निविष्ट मज साक्षात म्हणून रुद्र
सवं अमरपद माफ ब्रह्म नला मा आपला
दरवारी म्हणून रमोत आहे हे रुद्रा य
बुद्ध्या कुटुंबाला णिक्यातपडेका पुराण पवटी
पहाणीर ही लिहून देत आहे "

मला म्हणतात धागाधांग अतर्पक्षन
पण भावासाचे भाग्य कसे उदगास ये
त्याचे हे एक सुंदर उदाहरण आहे

अर्धा वाटा

एवमत्र एक स्थाने विदितश्चास्या राजासता निष्पत्त्या वातेन त्यागता एव भवतु मन्त्रे
 चान्ते तस्य भद्रं त्वदिदंसीत्यापन्त्या भूतं । इदं प्राणं भवतास्या अ तान्ते
 नी राजासता गतुं तस्य अदला धृष्टुन इतका फायदा सता धृष्टुन त्यागे स्वस्वमीने
 मन्त्रे गच्छत्या आह वरमम दिने, ती गोष्टे सतु गच्छत्या मनसं हने उत्तमं करम्यास कारण
 चान्ते तादृशे तस्य व्यापन्यामोहेन अत्र लागता आणि आश्रये धृष्टुने आपापत्याना
 फायदा हाई वे भवतु वरिस मिळ

मदराज काट्टु न गल को त्याग्य मूल्य व्यापाराला फायदा होतों माहें एहे दिवशी
ना ४०॥१३॥ पाचव्यासम द जाता नाहीं त्यादिवशी व्यापाराला फायदा झाला नाहीं।

१क लिपिस्था गद्वन् ब्रह्मपात्र्याना घट्टन मृष्टाना-”ब्रह्मपात्र्यां तुम्हारां पुष्कळ क्षमता
होता आस आपण गद्वन्नासमोर माथ्य कावने की मी भूतत्त्वचर्मों आल्यावर जी कपडा
दाखून घालता वा खण्डी घाटपावर मात्तर हक्क राहून. ब्रह्मपात्र्याने जाडलाक्षणेच ते आस्य कैसे

मने दिवशी ज्ञानरत्न धाकड पडेला आणि व्यापाऱ्यांचे फार नुकसान झाले. व्यापाऱ्यांना हो गट्ट पाऱ्यांना काढायला व सडकवून नुकसान बरेवाई मिळाली पाहिजे असे निवेदन केले गट्टगार ती मागणी त्याचच मानून सडकवून तोट्याचा अर्धा वाटा सडकवून देवविशी.

दिवस कापणीचे काम जोळ हात गाणून
चोवीस रुपय मजुरीचे मिळाले

गोपूला आता कळू लागले की गाड्या
भरभरून येणाऱ्या धान्याच्या पोत्यांच्या
माग किती महत्त्व व कायदाकट आहेत
तुसते पाहणी करणाऱ्या रयाच्यासारख्यांना
इतके कष्ट सोसावे लागत आहेत तर
प्रत्यक्ष काम करणाऱ्या मजुरांना व
श्रमकाऱ्यांना किती कष्ट करावे लागत
असतील !

एके दिवशी रात्री एक चोर घरात
झिरळा व शनात कापणी झाल्यावर पडून
अपचर पोस पळवून गेले. त्यांना त्या
पुढी चार भातच्या शनीचे चालून
दूर तेथून येवली होती. पण ते वळण्यावर
गमती पाहिले व मजुराला शरणावा
गमलारा कला कार घाली हाकत घळत
गला.

तरावर रात्री काय नव्हते व गाणून
कळते म्हणून लवून काही जणाला नमल
होत

शिवरी माताचे पारो घरी आहे व ३
करीब १० व ११ कपाळ्यात भरून टाकण्यात
आले. लवून गाणून वित्त रत्न व ३ ४
गोप कधी रात्री श्रमकाऱ्यांचे काम
मन्या वर्षी तु काय म्हणाला हातास
आजून का ?

गाणू म्हणाला 'पोतो भरभरून गाड्या
तुझ्या दारामुमोर येतात गाड्या मना
त्यांशिवाय हे नाही कळते की या शिवाच्या
माग इतकी महत्त्व आहे तुझ्या इतर
माग डाळ तपकिरी व अला वामाचे मत्त
लातली कलाचे पळ वित्त मोठे असत
रही कळते

मनु म्मिन् वरून म्हणाला वाया
तुझ्या बागार माजून दिसनात आता कळते
ना की जाल त्याच्या वेगळी पळी कळ
ही जाली म्हण कधी घाली आहे ती !

त्यानंतर गाणू गावातल्या श्रीमान जाल
व याची जाल खडान घालून श्रमकाऱ्यांना काम
वत्त लवून आणी श्रमकाऱ्यांना पाहिले रया
राहून गेले म्हणून इतकरी जाला

फार प्राचीन काळी तपस्व प्रजापती तावाचा
देवामध्ये एक खेण तपस्वी होऊन
गंला तो इंद्राचा द्वेष करी त्याने तिसिर,
म्हणजे तीन डोकी असलेल्या विश्वरूप
नावाच्या एका राक्षसाची सुटो केली
विश्वरूप जसजसा वाढत गंला तसतसा
आपल्या तिन्ही तोंडाचा निरनिराळ्या
प्रकारे उपयोग करू लागला. त्याच्या त्या
अद्भुत शक्तीची कृषिमुमीही बाक्षणाणी
करू लागले तो एका तोंडाने वेदपठन
करा दुसऱ्या तोंडाने सोभनस पिई आणि
तिसऱ्या तोंडाने जगात वे काही पद्धत
होने ते शिकून घेई

या विश्वरूपाने पंचानि तपस्वर्याही
कळी हिवाळ्यात थंडगार पाण्यात एका

पायावर व उन्हाळ्यात पंचाग्नीच्या मध्ये
उभा राहून गिराहार तपस्वर्या करीत
असलेल्या विश्वरूपाला पाहून इंद्रासन डोळू
लागले. इंद्राने त्याची तपस्वर्या भंग
करण्याचे ठरवून रंभा, अर्बुकी व मेनकेला
बोलावून आज्ञा केली-“अप्सरा-हो ती
तीन डोकी असलेला विश्वरूप माझ आश्रम
वळकावण्यासाठी तपस्वर्या करीत आहे.
तेव्हा तुम्ही त्याची तपस्वर्या भंग करा,
मला तुम्ही एवढी मदत केलीच वाहिज
आपल्या नृत्य, गायनादि कलांचा उपयोग
करून त्या विश्वरूपाला कामदेवाच्या
जाळ्यात पसवा

म्हण इंद्राला दोन शब्दात वाणीन बोलत
जसलेला पाहून अप्सरा त्याला म्हणाल्या-

‘बाम्ही’ लगेच जातो आणि आपल्या सौंदर्याने व विविध कलांचा उपयोग करून त्या विश्वरूपासाला वश करून घेतो. त्या मागून त्या विश्वरूपच्या आपल्या दिशेने निघाल्या अप्सरा नाचतगाने व तिचे विचित्र अभिनय करीत. यत्न असलेल्या पाहूनही विश्वरूपाने मुक्या व्हडल्या व अंधळ्यासारखा अभिनय केला. त्याचे मन विचलित झाले नाही.

अप्सरा काही दिवस गान नाचत राहिल्या परंतु विश्वरूपाचे मन विचलित करू शकल्या नाहीत. त्या आश्चर्याने कितित होऊन इंद्राकडे परत जाऊन म्हणाल्या: ‘आमचे सर्व प्रयत्न त्या मुनींमार्फत फुकट

गेलो. बाम्ही त्याला वश करण्यासाठी जन्मक उपाय केले पण त्याचे मन थोडंसुद्धा वळले नाही. जर तर वर त्याचा ज्ञाप आगत्या दिवस बाम्ही नुस्तरूप परतला.

इंद्राने त्या घोर विश्वरूपाचा वध करण्याचे ठरविले परंतु ते केवढे घोर पातक आहे याचा त्याने विचारही केला नाही. तो एरावतावर बसून विश्वरूप तपस्व्या करीत तेथे आला आणि समाधिस्थ स्थितोत्पन्न विश्वरूपाने वज्रायुधाचा प्रयोग केला आणि त्याला ठार केले.

दैवतांचा हा अत्याचार लक्षा मुनींनी प्रत्यक्ष डोळ्यांनी पाहिला ते म्हणू लागले— ‘देवदांचो वृद्धो फिरली आहे की काद?’ इतक्या घोर पुण्यवान पुरुषाचा त्याने असा क्रूरपणाने वध करावा! याचा पोषणाम यला जन्मकाज भागाव ल गेल.

विश्वरूपाचा वध करून इंद्र घरा निघून गेला परंतु त्याच्या मनात एक शका राहून गेली. मेलला विश्वरूप पुन्हा जिवंत तर होणार नाही ना? कारण वज्रायुधाचा प्रहार होऊन तो मला हातात तरो त्याच्या चंद्रावर नेज झळकून हाते.

‘हे शका मनात हावी म्हणून इंद्राने विश्वरूपाला मुनींमार्फत (बाळाविल?) व म्हणाला “विश्वरूप मेलत असला तरी जिवंत असल्यासारखे त्याच्या चंद्रावर

नेज झळकून आहे. म्हणून ते जाऊन त्याचे हाके कापून टाक.’

‘ते एकदा सुतार (विश्वकर्मा?) म्हणाला— ‘हे काय म्हणतो? अहो, तो वज्रायुधाच्या प्रहार मुळ मेलत आहे. मेलल्याला पुन्हा भारण्याचं पाप कळ म्हणतो? आपण निष्कारण इतक्या घोर मुक्याचा कां वध केलात, हे नाही मला कळले तो मेल्यावर त्याचा छिरछेद करण्याची गरजच काय? शिवाने तुम्हांला याची एवढी भीती वाटण्याचे कारणच काय?’

‘हा फक्त एक मुनीच नाही, माझ्या शत्रूसुद्धा आहे. बघूया वध कराय मशी नीती आहे म्हणून मी त्याचा वध केला. मेलला असुनही तो जिवंत असल्यासारखा दिमती आहे. अग्नी ऋषा आणि शत्रू यांचा अंशाही गडू देता कामा नये मशी नीती आहे ना?’ इंद्र म्हणाला.

‘हा निगपराधो व कदातून असलेला असणं त्याचा तू वध केलास बाबटल तुला इच्छातयेंचें पाप कायणार नाही का?’ विश्वकर्माने विचारला.

‘मला शत्रू जिवंत राहिला तर त्याची भीती वाटते. ब्रह्महत्याच्या पापाची भीती तवही वाटत नाही. त्या पापातून काहीनरी करून मुक्ती मिळेल परंतु शत्रू जिवंत राहिला तर मात्र सुटका नाही!’ म्हणून

शत्रूचा नाश करण्यासाठी कोणतंही पाप करावे लागेल तरी ते कराय भाग आहे.’

इंद्र म्हणाला

‘असल पापकर्म करण्यास तू लोभाला बळी पडलास असे वाटते. मला तमा लोभ नाही मग मी हे असले कृत्य कशासाठी करायचें?’ विश्वकर्माने विचारला.

‘यापूढ तुम्हा मी यज्ञभाग दन जाईन यज्ञात पशुबली दिवपावर त्याचे डोळे तुला मिळेल. इंद्र म्हणाला.

‘ते एकदावर मुनींमार्फत आपल्या कुन्हाडीत विश्वरूपाचे तिन्ही हांको कापली विचित्र गोष्ट जशा का ती डांकी जमिनावर पडली तेव्हा प्रत्येक डोळ्याच्या तोंडातून

असंख्य पक्षी बाहेर येऊन उडून गेले
वेदपाठ करणाऱ्या तोंडातून कपिजल नाखाचे
पक्षी चतुर्दशलोकांचे निरीक्षण करणाऱ्या
शोकपावून तितर पक्षी व सोमरस पिणाऱ्या
तोंडातून चिमण्या बाहेर पडल्या.

आपले काय जाता मरण असे मनाचे
सबावान कळत पळत इंद्र बहुहरयांच्या
पात्रकाचे प्रायश्चित्त करण्याच्या प्रयत्नाला
लागला.

आपल्या मुलाचा इंद्राने वध केला
असल्याचे त्वष्ट्र प्रजापतीला कळल्यावर तो
देवांना म्हणाला—“येकल्ले का रे, माझ्या
मुलाने कोणतेही पाप आपणव्यभरत कधी
केले नाही असे असून या इंद्राने त्याचा

वध केला तर मग मी या इंद्राचा मरणदान
करण्यासाठी एका अस्ति बाळकट मुलाचा
सृष्टी करित आहे!” असे सांगत त्वष्ट्र
प्रजापतीन अथर्वण मुलाचा वध करून
अग्नी येनादिला आणि अग्नीला ही निवेदन
करणाऱ्या एका मुलाची सृष्टी केली.

त्वष्ट्र त्याला म्हणाला—“फक्त जन्माचा
यज्ञ भागधार नाही” तू तत्काळ वादून
मोठा हो आणि त्या इंद्राचा वध कर.
त्यात आपल्या मुलाचा अग्नी भाग्य केला.

पाहता पाहता तो मुलगा पचतापका
वाडला आणि प्रत्यक्ष मृत्यूचा अवतारच
वाटू लागला. तो देवांना घडका येत
असा आवाजात गरजेला. “माझ नव
काय? माझी सृष्टी कशासाठी केलीस?
तुला कसले पुत्र व नास आहे” मुष्ट्या
मनात जी इच्छा असेल ती सांग मी ती
पूर्ण करीन. जो पित्याची इच्छा पूर्ण करत
नाही त्या मुलाहून जीव आपला कोणा
नाही!” त्यान या शब्दात पित्याला
विचारले.

तेव्हा त्वष्ट्र म्हणाला—“तुझे वध वध
आहे. वेदवेत्ता आणि तीन तोंड असलेला
असा विशदरूप नावाचा मुझा यागला भाऊ
होता इंद्राने त्याचा वध केला. त्या इंद्राचा
वध करण्यासाठी तुझा जन्म झाला आहे
ते काय तू करे!” असे आपल्या मुलाला

सांगून त्वष्ट्राने निरनिशुब्ध आत्माची
प्रमिमी करून त्याला दिली आणि एक
ये दिवला आणि एका सुमृतावर काहाणी-
कडून त्याला काशीवर्दि देवतून इंद्राचा वध
करण्यासाठी पाठविले.

ते वून इंद्राला जगेव कळले. “त्वष्ट्र
प्रजापतीन आपला वध करण्यासाठी पंचता-
हार वृथाची सृष्टी केली आहे. तो महा-
वक्त्राची राक्षसांचे सैन्य घेऊन स्वर्गावर
स्वारी करायला येत आहे.” ही बातमी
सुताने इंद्राला येऊन कळविली परंतु ज्या
त्वार्ता स्वतः वृत्राला पाहिले होते आणि
ज्याकडे पळून बाले होते ते इंद्राला
म्हणाले “देवेंद्रा! अत्यंत भयंकर असे
अपशकुन आपल्या राजधानीत दिसत आहेत.
पदर व शिंघाड ओरडू लागली आहेत.
परान्वर राक्षसांचा ओरड ऐकू येतो आहे.
जायकाला तु स्वप्ने पडू लागली आहेत.”

या अपशकुनाची गोष्ट ऐकून इंद्राने
बृहस्पतीला विचारले—“या अपशकुनांना
दूर करण्यासाठी काही आहे का?”

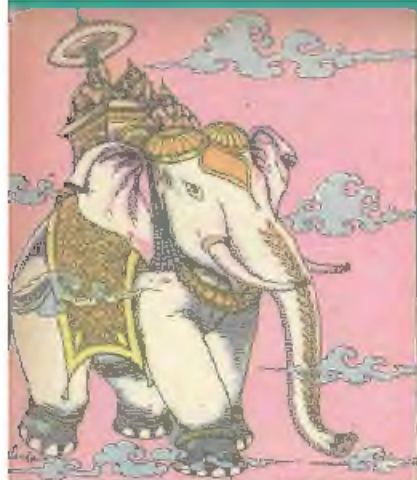
एका अत्यंत पुष्पयान व निरपराची
अष्ट मुनींचा वध केल्यावर शुभ असे काय
होणार” त्या पापाची फळ शोधल्याशिवाय
तुला मृतता मिळेल असे वाटने का तुला?
काही काम करावयाचे झाल्यास प्रथम
साधक वाधक गोष्टीचा विचार करून मग

करावयाचे आहेत, नाही तर आयुष्यभर
कष्ट सहन करावे लागतात. तू सोसा
मोहाला वध होऊन बहुहरांचे पाप कोसेस
मोठवोड्या पापपुण्याची फळे तत्काळ
सोगावी लागतात. इतरांना त्रास देणाऱ्याला
कधी सुख मिळत नाही. तुझ्यावर संकट
येऊन कोसळले आहे. तू वृत्र महापराक्रमी
आहे. सहजी मरणार नाही. त्वष्ट्राने त्याला
अनंदा आयुष्यही दिली आहेत. त्यांपैकी
एकापैकी बरोबरी तुझे वध्यापूत्र करू
शकणार नाही.” बृहस्पती म्हणाला.

देवेंद्राचा वध करण्यासाठी वृत्र येत
असल्याचे ऐकून मुनी, यक्ष व देव पळून
गेले. त्या घर्बांना पळून जात राखलेले

पातून इंद्राला फार नाईट वाटसे. तो आपल्या शेवकांना बोलावून म्हणाला—
"छांना, लादित्यांना, बसूंना आणि दिव्यालकांना विमानातून घुडासाठी तयार होऊन यायला बोलवा."

असे सांगून इंद्राने आपल्या ऐरावतावर बृहस्पतीला बसवून घेतले आणि घुडाला निवाळा. त्याच्या पाठीपाठ देव भावाभूत्या शस्त्रास्त्रासह निघाले. वृत्रासुरही दानवांचे सैन्य घेऊन घुडाला आला. दोन्ही सैन्ये मानस सरोवराच्या उत्तरेकडील पर्वतांवर समोरासमोर येऊन उभी राहिली.

शंभर वर्षे धुड वाळू होते. त्यामुळे जिवीकासाठी वास सोसावा लागला. सर्वात

प्रथम वरुण पळाला. त्यानंतर क्रमाने वायुगण, यम आणि तैत्तिरीहीन झालेला अग्नी निघून गेले. इंद्राला घुडा पळून जाण्याशिवाय मार्ग उरला नाही. स्वर्गलोक जिंकून वृत्रासुर आपल्या बडिलांकडे जाऊन नमस्कार करून म्हणाला—
"सर्व देव व देवराज इंद्र रणांगणावरून भयभीत होऊन पळून गेले. भितरे म्हणून मी त्यांचा वज्र केला नाही. इंद्र कापुश्चासारखा रणांगणावरून पळून गेला, परंतु मी त्याच्या ऐरावताला घेऊन आलो आहे. तुम्हांला ही भाष्या तर्फे एक भेट म्हणून मी देतो. आता काय करायचे, सांगा. किती कष्टाने काय असले तरी ते मी करीन."

त्वष्टा आपल्या मूळाला भेटून वार्तदाने म्हणाला—
"वाळा रे, तुझा हा पराक्रम अद्वितीयच होय. आता मी वर मान कळत चार स्त्रीकांत हिंदू फिरू शकेन. माझ्या मनातले दुःख नाहीसे झाले. मनाचे समाधान झाले. आता पुढे तू काय करावयाचे आहे ते मी सांगतो. इंद्राचा विश्वास नव्हती. तो अनेक डावपेच टाकील, इंद्रजाल करील. पण तू तिकडे सक्ष येऊ नकोस व तत्त्वदेवाने स्मरण करून तपस्व्या कर आणि जमरत्नांचा वर घेऊन इंद्राची घमेन उतरव. तपश्चरमेने प्राप्त न होणारी एकही वस्तू नाही त्या दृष्टाने विष्कारण भाष्या मोठ्या

मुलाचा वध केला त्याचे दुःख मनात कायमचे राहून गेले आहे. त्या इंद्राचा शवट झाला पाहिजे.”

वृत्रासुर पित्याचे आशीर्वाद घेऊन गंधमादन पर्वतावर गेला व नित्यनियमितपणे गंगास्तान कलन दर्शनावर बसून कोणत्याही प्रकारचा आहार न घेता योग करू लागला. गंधमादन पर्वतावरच्या ऋषीमुनीनाही आश्चर्यचकित करून घोर तपश्चर्या करू लागला.

इंद्र जास्तच धावतून गेला. वृत्रासुराचा तपोभंग करण्याचे ठरविणे एवढेच काय ते त्याला शक्य होते. त्याने अप्सरांना पाठविले. परंतु त्यांचे सदे प्रयत्न वृथा गेले. त्या इंद्राकडे परतल्या व वृत्रासुराचा तपोभंग करणे त्यांना शक्य नसल्याचे त्यांनी सांगितले.

ब्रह्मदेव वृत्रासुराच्या तपश्चर्येवर प्रसन्न होऊन प्रगट झाला व म्हणाला—“वृत्रा! आपली तपश्चर्या पुरी कर आणि तुला काय हवे ते भागून घे!”

वृत्रासुर दोन्ही हात जोडून इंद्रासमोर उभा राहिला व म्हणाला—“देवाधिदेवा! मी इंद्रपद मिळविले व त्याचा मला फार आनंद झाला. त्याहून जास्त आनंद आज तुझ्या दर्शनाने प्राप्त झाला. मी धन्य झालो! तू मी मागेन तो वर देणार असशील तर मला हा वर दे की कोणत्या धातूच्या लाकडाच्या किंवा बांबूच्या अगर वेदाच्या आणि इतर शस्त्रांनी मला मरण येणार नाही असा वर दे. त्याच बरोबर युद्ध वाढत जाईल तसतसे माझे वळही वाढत जाईल, असा वर दे.”

ब्रह्मदेवाने त्याने मागितले तसे वर दिले आणि निघून गेला.

वृत्रासुर आनंदाने आपल्या पित्याकडे निघून गेला आणि झडलेले वृत्त सांगितले.

“बाबारे! श्रुणं अस्तु! तुझे शुभच होईल. तुझा मोठा भाऊ विश्वरूप माचा निष्कारण वध करून इंद्राने ब्रह्महत्याचे पाप केले आहे. तेव्हा आता तू विषय होऊन त्याचा वध कर.” त्वष्टा म्हणाला.

सासुबाईंची खोली

रामजीने रामपूर गावच्या पाटीभाषे शेठ घडाने करीत हळूहळू बरेच पैसे जमाविले व एक बांडा बांधापणे ठरविले. त्यावेळी परतत कोठेकोठे कष्टा खोल्या असल्या बाबिपयी रामजी व त्याची बायको सुशीला बोलत असत तेव्हा सासुबाईंसाठी एक तिराळी खोली असावी असे सुचविले व बांधण्याच्या एका कोपऱ्याच्या बाजूची एक जागा दाखविली. ते जावडले मसूरडो बापकोचे मत्त राखण्यासाठी रामजीने होकार देऊन तशी एक खोली बांधली.

परंतु घर बांधून झाल्याच्या बापको रामजीची आई चारली. तिच्यासाठी बापनेली खोली तशीच पडून राहिली. राटलाने, धोत घडाने करून रामजीने एवढा मोठा बांडा बांधला तर शेठ घडाने न देता स्वतःच धोक काढायचे ठरविले. लहानलहान शेठे घडाने करणे पसंत वळते म्हणून रामजी बांडा भाड्याने देऊन परगावी निघून लागला.

काही काळ नोटल्यावर रामजीने एकाएकी डोळे मिटले. त्याचा मुलगा मोठा झाला व त्याचे लग्नही झाले. सुशीला पुलात न गुनेवर बरोबर येऊन रामपूरच्या स्वतःच्या घरी येऊन राहू लागली. सुशीला व सून दोघींनी तसे घर पाहिले. गुनेने विचारले—“सासुबाई, मामंजिनी घर किती चांगलं बांधलं आहे हो! परंतु त्यांना तुम्ही त्या खोलीत एकट्या राहणार हे कसं काय कळत हो?”

सुशीलेच्या तोंडावाटे एकही शब्द निघाला नाही.

चौथ्या चोर

कोण्या एका देशात तीन अट्टल चोर रहात असत ते दररोज एक नवी चोरी करीत. कित्येक महिने लोटले तरी कोणी त्यांना पकडू शकला नाही. त्यांच्या नाकाचा फक्त उल्लेख केला की मोठ्याठ श्रीमंत घरेघर कापत काय वाटेल ते झाले तरी त्यांना पकडावचेच असे ठरवून त्या देशाचा राजा स्वतः दररोज रात्री चोरासारखा वेग पाळतून राजधानीत सर्व बाजूला हिडू लागला.

अशातचने काही रात्री फिरत राहल्यावर राजाला एका काळोख्या रात्री चोर रहात असत ती जागा सापडली. राजा त्या जागी पोचला तेव्हा चोर त्या रात्री कोठे चोरी करावी याविषयी विचार करीत होते.

नव्या चोराला पाहताच त्या तिघांही अट्टल चोरांस थोडी शंका आली व त्यांनी

त्याला विचारले-“कोण रे तू? आणि इकडे कशासाठी आला आहेस?”

“मीसुद्धा चोरच आहे. या भागात तुम्ही चोर निष्णात चोर असल्याचे ऐकून आलो आणि आपले कौशल्य तुम्हाला दाखवून तुमची धाबासकी मिळावी होईल तितकी तुम्हाला मदत करावी या हेतूने आलो आहे.” राजा म्हणाला चोर हसून म्हणाले-“तुला आमच्या कौशल्याची थोडी तरी माहिती आहे का रे?”

“मला नाही माहीत. सांगा, ऐकतो मी!” राजा म्हणाला.

एक चोर म्हणाला-“कुसूप किती बळकट व मोठे असले तरी ते मी एखाद्या खिळयाने सहज उचलू शकतो.”

दुसरा चोर म्हणाला-“मी जमिनीला कान लावून पुरून ठेवलेला घनाचा सोठ कोठे आहे सांगू शकतो.”

तिसरा म्हणाला-“मी कोणाला फक्त एकरा पाहिले असले तरी त्यानंतर त्याला कोठे ही कोणत्याही रूपात ओळखू शकतो.”

“तुझ्यात आमच्यासारखी एखादी विशेष कला किंवा शक्ती आहे का?” चोरांनी विचारले

काय बोलावे, राजाला सुचले नाही. म्हणून तो म्हणाला-“मी खंठा वळवून जलटा खाली घरला की कोणालाही यम-लोकी पाठवू शकतो. तर्जनी म्हणजे दाख-वायचे बोट वर केले की मरायला त्वार असतात तेसुद्धा मृत्यूच्या दावेतून सहजी वाचतात.”

ते ऐकून तिघा चोरांना आनंद झाला. इतके शक्तिसामर्थ्य असलेला चोर आपल्या

टोळीत सामील झाल्याचा त्यांना अपार आनंद झाला.

“बरं बरं, जाल रात्री कोठे बर चोरी करू या?” राजाने विचारले.

“तूच सांग! तू सुचविशील तेथेच जाऊन चोरी करू या. आमच्या क्षतिसामर्थ्याची तूच परीक्षा करून पहा, पाहिजे तर!” चोर म्हणाले.

“तरतूण आपण सर्व मिळून महा-राजांच्या खजिनातच आज दरवडा घालू या.” राजा म्हणाला.

चीघे चोर राजपाड्याच्या विषोने निघाले आणि पाहूरेकऱ्यांची नजर चुकवून राजवाड्यात शिरले. दुसऱ्या चोराने जमिनीला कान लावून पाहिला व म्हणाला-

"या बाबूला चला, खजिना या बाबूला आहे."

चोबे त्या दिशेने चालू लागले. खजिन्याला एक मोठे कुलूप धावले होते. परंतु पहिल्या चोरांनी ते एका क्षणापासून उचडले. चोर आत गिरले.

त्या वेळी राजा इतर चोरांची नजर चुकवून निघून गेला व त्याने जिपायांना पाठविले. जिघे चोर मुद्देमालासह कैद झाले.

दुसऱ्या दिवशी त्यांना नवकक्षीसाठी दरबारात हजर करण्यात आले. सिद्दाशनावर बसलेल्या राजाला पाहतांच तिसरा चोर आपल्या दोघां सावीदारांना म्हणाला— "ह्याच ती आपल्यावरचे चोरी करायला जालेला माणूस!"

सर्व नवकक्षी संपल्यावर राजाने आपल्या उजव्या हाताच्या अंगठा वळवून उलटा झाली केला. अट्टल चोरांना मृत्युदंडाची शिक्षा देण्याचा निकाल जाहीर झाला.

दुसऱ्या दिवशी तिघांना बधस्तंभाजवळ नेण्यात आले.

एका अधिकाऱ्याने येऊन त्यांना विचारले— "तुम्हांला तुमची शेवटची एखादी इच्छा असले तर सांगा!"

"महाराजांना एकच एक प्रश्न विचारण्याचा आहे. एवढीच आमची शेवटची इच्छा आहे!"

राजा समोर येऊन उभा राहिला. "मला कोणता प्रश्न विचारण्याचा आहे तुम्हांला?" त्याने विचारले.

"आणखी काही नाही, महाराज! आम्ही आपल्या शक्तीचे प्रदर्शन केले. आपण आपल्या दोन शक्तींचा उल्लेख केला होता. परंतु एकाच शक्तीचे प्रदर्शन आपण केलेत. दुसरी शक्तीसुद्धा पहायला मिळाली तर मनाचे समाधान होईल!" चौथा चोर म्हणाला.

राजाने स्मित करून आपले तर्जनी बोट वर केले. लगेच जिपायांनी येऊन चोरांना बधस्तंभापासून बंधनमूक्त केले.

त्यानंतर त्या अट्टल चोरांनी चोरीचा धंदा सोडला व राजमक्षीचा परिचय देऊन आयुष्यभर राजाची सेवा केली.

अकल ठिकाणावर आली !

वज्रवरावांनी दहा हजार रुपये हुंडा देऊन आपल्या मुलांशी सदाशिवरावांच्या घोरत्या मुलीने लग्न करून घेतले. त्यानंतर दहा वर्षांनी सदाशिवरावांनी आपल्या दूतच्या सुलीने लग्न घेवून हजार हुंडा देऊन करून घेतले.

ते कळल्यावर वज्रवराच सदाशिवरावांना म्हणाले— "माझ्या मुलानेच तुमचा कोणता धोडा मारला होता हो? आपली पांच हजार रुपये मुकाटपाने कापून घ्या, नाहीतर आपल्या माहेरी घेऊन जा."

सदाशिवरावांना काय करायचे, कुठेना. ते रागच्या पाटांना सल्ला घ्यायला गेले.

काटवाने सल्लेखरावांना बोलाविले व म्हणाला— "सदाशिवरावांनी आपली पांच हजार घावेत असं तुम्ही म्हणालात म्हणे? तुमच्या मुलाचा त्यांनी दहा वर्षांपूर्वी दहा हजार रुपये दिले होते ते आज मितीला व्याजसकट बावीस हजार झाले. तुम्हीच सात हजार रुपये सदाशिवरावांना दिले पाहिजेत."

ते ऐकून वज्रवरावांची अकल ठिकाणावर आली.

